

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет**

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**

_____ **Наталія ШВЕЦЬ**

" 28 " листопада 2025 р.

" 24 " листопада 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
«Фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих
викликів в Україні»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(код і найменування)

Освітня програма Фінанси і кредит
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо – професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми
К.П.Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Лідія АВРАМЧУК
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник кваліфікаційної магістерської
роботи
к.е.н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Оксана СТОРОЖЕНКО
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Виконала

_____ Катерина КОСТЮК
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

д.е.н., професор _____ Наталія ШВЕЦЬ
науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

" 23 " 10 2024 р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студентці

Костюк Катерині Дмитрівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(код і найменування)

Освітня програма _____ Фінанси і кредит _____
(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи: «Фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні»

затверджена наказом ректора НУБіП України від 16.10.2025 р. № 1854 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 24.11.2025 р.
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: статистичні дані

НБУ, нормативні акти міжнародних організацій та інформація з інтернет-ресурсів. наукова т
методична література

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади фінансування сталого розвитку економіки
2. Аналіз сучасного стану фінансування сталого розвитку у світі та в Україні
3. Шляхи удосконалення фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми.

Дата видачі завдання «23» жовтня 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи	_____ (підпис)	<u>Оксана СТОРОЖЕНКО</u> (ім'я ПРІЗВИЩЕ)
Завдання прийняла до виконання	_____ (підпис)	<u>Катерина КОСТЮК</u> (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні» складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (69 джерело), містить 8 рисунків та 10 таблиць. Основний текст магістерської роботи викладений на 73 сторінках комп'ютерного тексту.

Метою дослідження є пошук напрямків вдосконалення фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні через дослідження та аналіз міжнародних і вітчизняних тенденцій фінансування Цілей сталого розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів

Об'єктом дослідження є фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні.

В першому розділі роботи магістерської роботи розкрито Сутність і концепція сталого розвитку в сучасних умовах, обґрунтовано джерела фінансування сталого розвитку економіки та розглянуто методичні підходи до оцінки потреб у фінансуванні ЦСР.

У другому розділі проведено дослідження міжнародних інвестиційних тенденцій фінансування сталого розвитку, проаналізовано інвестиційні можливості фінансування сталого розвитку в Україні та здійснено оцінку впливу російсько-української війни на досяжність Цілей економічного виміру сталого розвитку.

В третьому розділі запропоновано напрями вдосконалення імплементації ЦСР у програми відновлення та розвитку України, розроблено рекомендацій щодо врахування принципів сталого розвитку в інвестиційній поведінці суб'єктів фінансового ринку.

Ключові слова: сталий розвиток, фінансування сталого розвитку, Цілі сталого розвитку, глобальні ініціативи, зелені облігації, стійкі кредити, ESG-критерії.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....	6
1.1. Сутність і концепція сталого розвитку в сучасних умовах.....	6
1.2. Джерела фінансування сталого розвитку економіки.....	10
1.3. Методичні підходи до оцінки потреб у фінансуванні ЦСР.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Дослідження міжнародних інвестиційних тенденцій та глобальних механізмів фінансування сталого розвитку.....	21
2.2. Аналіз інвестиційних можливостей фінансування сталого розвитку в Україні.....	25
2.3. Оцінка впливу російсько-української війни на досяжність Цілей економічного виміру сталого розвитку.....	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ІСНУЮЧИХ ВИКЛИКІВ В УКРАЇНІ.....	41
3.1. Напрями вдосконалення імплементації ЦСР у програми відновлення та розвитку України.....	41
3.2. Пропозиції щодо удосконалення системи стимулювання сталих інвестицій у фінансовому секторі.....	50
3.3. Розробка рекомендацій щодо врахування принципів сталого розвитку в інвестиційній поведінці суб'єктів фінансового ринку.....	55
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. Сфера сталого розвитку залишається однією з найактуальніших в сучасній науці та політиці. Останні дослідження зосереджуються на різноманітних аспектах, включаючи інтеграцію сталих практик у національні стратегії, вдосконалення фінансових механізмів для досягнення Цілей сталого розвитку, а також роль інноваційних технологій у забезпеченні екологічної та соціальної стійкості. І хоча міжнародна спільнота досягла певних результатів у реалізації ЦСР, зокрема завдяки розвитку технологій, фінансуванню та залученню бізнесу, все ще існує значна кількість невирішених проблем. Особливо важливими залишаються питання інтеграції сталого розвитку в національні стратегії, забезпечення ефективного фінансування, технологічний прогрес і підвищення рівня обізнаності громадян. Ці виклики потребують системного підходу, активної співпраці між урядами, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними організаціями для досягнення стійкого майбутнього.

Вибір теми дослідження зумовлений необхідністю подолати численні бар'єри, включаючи недостатню інтеграцію сталих практик у національні політики, відсутність достатнього фінансування та технологічних рішень, а також нерівномірний прогрес у різних регіонах.

Метою магістерської роботи є пошук напрямків вдосконалення фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні через дослідження та аналіз міжнародних та вітчизняних тенденцій фінансування Цілей сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- визначити сутність та концепцію сталого розвитку в сучасних умовах;
- обґрунтувати джерела фінансування сталого розвитку економіки;
- розглянути методичні підходи до оцінки потреб у фінансуванні ЦСР
- дослідити міжнародні інвестиційні тенденції та глобальні механізми фінансування сталого розвитку;
- проаналізувати інвестиційні можливості фінансування сталого розвитку в

Україні

- оцінити вплив російсько-української війни на досяжність Цілей економічного виміру сталого розвитку;
- запропонувати шляхи вдосконалення імплементації ЦСР у програми відновлення та розвитку України
- рекомендувати заходи щодо удосконалення системи стимулювання сталих інвестицій у фінансовому секторі
- розробити рекомендації щодо врахування принципів сталого розвитку в інвестиційній поведінці суб'єктів фінансового ринку

Предметом дослідження є теоретичні та практичні фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів

Об'єктом дослідження є фінансування сталого розвитку економіки з урахуванням існуючих викликів в Україні

Методи дослідження. У процесі виконання магістерської роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, економічного моделювання, економіко-статистичні прийоми (структурний, порівняльний аналіз, графічний метод та ін.).

Інформаційною базою стали законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані НБУ, ЄБРР, Держстату, фінансова звітність міжнародних інвестиційних фондів, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали конференцій та періодичних видань.

Апробація результатів дослідження.

Костюк К.Д., Стороженко О.О. Фінансове забезпечення економічної складової сталого розвитку України. *II Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студенті “економічні дні - 2025”*. Київ: НУБіП. 2025, с. 73-75.

Стороженко, О., Костюк, В., Костюк, К. Сталий розвиток у контексті воєнного часу: проблематика та шляхи забезпечення. Сталий розвиток

економіки. 2025. №3 (54), 482-485 DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-72>

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, містить 10 таблиць, 8 рисунків, 1 додаток і 69 джерел літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність і концепція сталого розвитку в сучасних умовах

Сталий розвиток у ХХІ столітті виступає одним із центральних напрямів світової політики, що інтегрує економічні, соціальні та екологічні виміри функціонування держав, міжнародних інституцій, бізнес-структур і громадянського суспільства. Його основна ідея полягає в тому, щоб забезпечити такий формат прогресу, який дозволяв би сучасним поколінням задовольняти власні потреби без загрози для можливостей майбутніх поколінь у реалізації їх життєвих потреб [1].

Формування концепції сталого розвитку є результатом тривалої еволюції поглядів на взаємодію суспільства та природного середовища. Цей процес охопив кілька ключових етапів, що починалися з домінування екологічної проблематики й поступово перейшли до комплексного підходу, який поєднує соціальні, економічні та екологічні аспекти у стратегічному плануванні як на національному, так і на глобальному рівнях [2].

Перші елементи концепції виникли як реакція на поглиблення екологічних кризових явищ. Згодом вона трансформувалася у багатовимірну модель, що базується на гармонійному поєднанні трьох ключових компонентів. Економічний вимір включає раціональне використання ресурсного потенціалу, упровадження інноваційних технологій, зміцнення економічної стійкості та підвищення добробуту населення. Соціальна складова спрямована на подолання бідності, розширення доступу до суспільних благ, дотримання прав людини, формування гендерної рівності й забезпечення соціальної справедливості. Екологічний блок охоплює питання збереження природних екосистем, протидії змінам клімату, захисту біорізноманіття та відновлення природних ресурсів.

Зародження сучасного бачення сталого розвитку припадає на 1970–1980-ті роки, коли у світовому дискурсі переважали питання охорони довкілля. Важливою віхою стала Стокгольмська конференція ООН 1972 року з питань навколишнього середовища, яка вперше на міжнародному рівні окреслила

масштаби екологічних викликів та обґрунтувала потребу комплексних заходів з боку держав [3].

Значний внесок у концептуалізацію ідеї зробила доповідь Брундтланд «Наше спільне майбутнє» (1987 р.), у якій уперше було визначено сталий розвиток як процес, що задовольняє потреби нинішнього покоління, не обмежуючи можливостей наступних [4]. Подальша інституалізація концепції відбулася під час Саміту Землі 1992 року в Ріо-де-Жанейро, де прийнято Ріо-декларацію та Порядок денний XXI століття — комплекс документів, що заклали основи інтегрованого підходу до розвитку, поєднуючи екологічний, соціальний та економічний виміри [5].

Новий етап становлення концепції пов'язаний з ухваленням глобальних цілей розвитку: у 2000 році — Цілей розвитку тисячоліття (MDGs), а в 2015 році — 17 Цілей сталого розвитку (SDGs), які стали універсальною рамкою для довгострокового прогресу у трьох вимірах сталості [6].

Сучасний контекст розвитку концепції визначається низкою чинників, що суттєво впливають на її реалізацію:

1. Глобалізація, яка посилює економічну, інформаційну та екологічну взаємозалежність держав. Природоохоронні ризики та соціальні проблеми дедалі частіше набувають транскордонного характеру, тому їх вирішення потребує міжнародної координації.
2. Цифрова трансформація, яка сприяє ефективнішому використанню ресурсів (smart-технології, green tech, цифрові системи управління) і водночас породжує ризики, пов'язані зі зміною структури зайнятості, кібербезпекою та етичним використанням даних.
3. Кліматичні зміни, що підтверджуються науковими дослідженнями: зростання температури, танення льодовиків, підвищення рівня світового океану та збільшення частоти екологічних катастроф. Це формує потребу в рішучих заходах щодо адаптації та декарбонізації економіки.
4. Геополітичні кризи та війни, включаючи повномасштабну агресію Росії проти України, що мають руйнівний вплив на економічний потенціал

держав, інфраструктуру, логістичні ланцюги та значно ускладнюють залучення інвестицій у сферу сталого розвитку.

5. Переосмислення економічних орієнтирів, що відображається у відході від домінування ВВП як головного індикатора добробуту. На заміну приходять багатовимірні індекси — індекс людського розвитку, індекс щастя, екологічний слід, індикатори сталості.

Поряд із глобальними факторами значну роль відіграють внутрішні особливості імплементації підходів сталого розвитку. Україна, орієнтуючись на євроінтеграційний курс, активно адаптує міжнародні стандарти до власних потреб. Прийнята у 2017 році Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» визначила ключові пріоритети, напрями та індикатори досягнення ЦСР, що стало відправною точкою для гармонізації державної політики з Порядком денним 2030.

Важливою складовою реальної імплементації концепції є залучення бізнес-середовища, яке дедалі частіше інтегрує у власні стратегії принципи ESG (Environmental, Social, Governance). Інвестори на глобальних ринках зростаючим чином орієнтуються на нефінансові критерії, оцінюючи компанії через призму соціальної відповідальності, екологічної безпеки, ефективності корпоративного управління та мінімізації ризиків, пов'язаних зі зміною клімату.

Таблиця 1.1.

Основні етапи розвитку концепції сталого розвитку

Етап	Період	Основні події та документи	Ключові ідеї
1	1972 р.	Стокгольмська конференція ООН	Виявлення глобальних екологічних проблем
2	1987 р.	Доповідь «Наше спільне майбутнє»	Визначено поняття сталого розвитку
3	1992 р.	Саміт Землі, Ріо-Декларація	Інтеграція екологічних і соціальних аспектів
4	2000 р.	Декларація тисячоліття	8 цілей розвитку тисячоліття
5	2015 р.	Саміт ООН, ЦСР-2030	17 глобальних цілей сталого розвитку

Після формування базових визначень і концептуальних засад у науковому середовищі поступово виокремилися різні теоретичні підходи до трактування сутності сталого розвитку. Кожен із них акцентує увагу на певних домінуючих компонентах — економічних, соціальних чи екологічних. Разом із тим цілісне бачення сталого розвитку реалізується саме завдяки інтегральному підходу, який об'єднує всі три складові та дає змогу досягти їх збалансованого поєднання [7].

- **Економічний підхід** зосереджується передусім на раціональному та результативному використанні ресурсів, стимулюванні економічного зростання, підвищенні конкурентоспроможності та ефективності виробництва. При цьому враховуються не лише економічні вигоди, а й екологічні та соціальні витрати, пов'язані з функціонуванням економічної системи [8].

- **Екологічний підхід** ставить на перше місце необхідність збереження природних екосистем, дбайливого використання природних ресурсів і підтримання екологічної рівноваги. Він підкреслює важливість збереження екосистемних послуг та природного капіталу для майбутніх поколінь, а також передбачає мінімізацію негативного антропогенного впливу [9].

- **Соціальний підхід** робить акцент на гуманітарному вимірі сталого розвитку: рівності можливостей, соціальній справедливості, доступності базових послуг — освіти, охорони здоров'я, безпеки й добробуту. У центрі цього підходу — людина та забезпечення гідних умов життя для кожного члена суспільства [10].

- **Інтегральний підхід** поєднує економічний, соціальний та екологічний компоненти в єдину збалансовану систему, підкреслюючи взаємозалежність цих сфер. Саме він лежить в основі сучасних стратегій сталого розвитку, оскільки дозволяє формувати комплексне та довгострокове бачення суспільного поступу.

Таблиця 1.2.

Основні теоретичні підходи до сталого розвитку

Підхід	Основні характеристики	Приклади застосування
Економічний	Рациональне використання ресурсів, ефективність	Введення податків на забруднення, зелена економіка
Екологічний	Збереження природних систем, біорізноманіття	Програми відновлення лісів, ВДЕ
Соціальний	Рівність, доступ до освіти, охорони здоров'я	Соціальні програми, інклюзивна освіта
Інтегральний	Баланс економіки, соціуму та екології	ESG-стратегії корпорацій, нац. стратегії сталого розвитку

Після визначення сутності концепції сталого розвитку та розгляду ключових наукових підходів логічним наступним кроком є окреслення базових принципів, на яких ґрунтується ця концепція і які формують стратегічні орієнтири для прийняття управлінських рішень [11].

- Міжпоколінна справедливість. Сутність цього принципу полягає в тому, що розвиток сучасного суспільства не повинен зменшувати можливостей майбутніх поколінь щодо доступу до природних ресурсів, благ і якісного довкілля. Відповідальне використання ресурсів сьогодні має забезпечувати довгострокову стійкість у перспективі [12].

- Інтеграція економічної, соціальної та екологічної складових. Досягнення збалансованості між трьома вимірами сталості є ключовою умовою гармонійного розвитку. Ефективна державна політика та корпоративні стратегії повинні одночасно враховувати економічні інтереси, соціальне благополуччя та екологічну безпеку [13].

- Превентивний підхід і запобігання шкоді. Однією з фундаментальних ідей сталого розвитку є необхідність завчасного передбачення та мінімізації ризиків, які можуть негативно впливати на навколишнє середовище чи соціальні системи. Превентивні заходи є значно ефективнішими, ніж усунення наслідків уже заподіяної шкоди [14].

- Залучення та партнерська взаємодія. Реалізація цілей сталого розвитку вимагає співпраці всіх учасників суспільного розвитку — держави,

бізнесу, науковців, громадських організацій та громадян. Комплексні рішення можуть бути досягнуті лише за умови активної участі різних стейкхолдерів у плануванні та впровадженні політик [15].

- Соціальна рівність та справедливість. Цей принцип передбачає створення умов, за яких кожна людина матиме рівний доступ до основних життєвих ресурсів, а також до освітніх, медичних та соціальних послуг. Справедливий розподіл благ і можливостей є основою формування інклюзивного та стійкого суспільства [16].

Таблиця 1.3.

Принципи сталого розвитку та приклади реалізації

Принцип	Приклад реалізації
Міжпоколінна справедливість	Відновлення лісів, розвиток ВДЕ, енергоефективні проекти
Інтеграція трьох вимірів	ESG-стратегії корпорацій, національні стратегії сталого розвитку
Превенція та запобігання шкоді	Екологічна оцінка проектів, управління ризиками
Участь та партнерство	Державно-приватні партнерства, міжнародні проекти
Соціальна рівність та справедливість	Програми інклюзивної освіти, соціального захисту

Отже, узагальнюючи результати аналізу ключових глобальних викликів, можна дійти висновку, що концепція сталого розвитку є динамічною та потребує постійного оновлення відповідно до змін у світовому середовищі. На сучасному етапі простежується низка тенденцій, які визначають траєкторію подальшого поступу суспільства, економічних систем і екологічних процесів. Ці тенденції виступають реакцією на виклики, що детально розглядаються у наступних розділах дослідження, та формують стратегічні напрямки діяльності державного сектору, бізнес-середовища й міжнародних інституцій.

1.2. Джерела фінансування сталого розвитку економіки

В Україні, з метою забезпечення переходу національної економіки на засади сталого розвитку, створення законодавчих та інституційних умов для функціонування системи публічного управління у цій сфері, а також для підвищення добробуту населення й досягнення збалансованості економічного, соціального та екологічного розвитку держави, було підготовлено проєкт Закону України «Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року» [1].

У сучасній державній фінансовій політиці концепція сталого розвитку набуває особливого значення та виступає одним із ключових орієнтирів її трансформації. Вона повинна ґрунтуватися на принципах соціальної інклюзії, економічного зростання, екологічної безпеки, партнерства та зміцнення миру. На наш погляд, інноваційність державної фінансової політики має базуватися на системі ціннісних орієнтирів і принципів, що визначають зміст і структуру концепції сталого економічного розвитку [2].

Принципи фінансування сталого розвитку передбачають формування довгострокової інвестиційної стратегії, зорієнтованої на досягнення екологічної, соціальної та економічної стійкості. Таке фінансування спрямоване на підтримку «зелених» ініціатив, розбудову інфраструктурних об'єктів, що мінімізують негативний вплив на довкілля, а також на забезпечення справедливого розподілу ресурсів у суспільстві. Значну роль у цьому процесі відіграють як державні, так і приватні інвестиції, які стимулюють інновації та підвищують здатність економіки адаптуватися до наслідків кліматичних змін.

Фінансування сталого розвитку ґрунтується на низці ключових принципів, що визначають стратегічний підхід до його реалізації:

- Визнання провідної ролі держави у розробленні та впровадженні національних стратегій сталого розвитку, а також формування сприятливих міжнародних умов для їх реалізації.

- Запровадження ефективної державної політики, яка є фундаментом для формування фінансових механізмів сталого розвитку.
- Результативне управління фінансовими потоками, що передбачає оптимальний розподіл і використання ресурсів.
- Узгодження фінансових потоків з реальними потребами, а також забезпечення їх максимально ефективного застосування.
- Посилення впливу міжнародного державного фінансування, зокрема за рахунок міжнародних програм підтримки та донорської допомоги.
- Комплексна інтеграція критеріїв сталого розвитку у національні стратегії фінансування, бюджетне планування й ухвалення рішень щодо приватних інвестицій.
- Використання синергії між економічними, екологічними та соціальними сферами, що дозволяє забезпечити збалансований розвиток.
- Застосування багатостороннього, людиномірного та інклюзивного підходу, який дає можливість досягати вагомих результатів на місцевому рівні.
- Гарантування прозорості та підзвітності фінансування на всіх рівнях — національному, регіональному та міжнародному [3].

Узагальнюючи, механізм фінансування сталого розвитку охоплює широкий спектр фінансових потоків: внутрішнє державне фінансування, внутрішні приватні інвестиції, міжнародну державну допомогу, міжнародні приватні інвестиції та їх комбіновані форми. По суті, це комплекс взаємопов'язаних інструментів і стратегій, покликаних забезпечити соціально-економічний поступ держави без завдання шкоди навколишньому природному середовищу. До основних джерел фінансування належать державні та приватні інвестиції, міжнародні фонди, гранти, кредити, а також спеціальні фінансові

інструменти сталого розвитку. Важливими елементами механізму є державна підтримка через податкові стимули й субсидії, а також партнерські відносини між державою, бізнесом та громадським сектором. Міжнародна співпраця сприяє обміну досвідом, технологіями й ресурсами, що має особливе значення для досягнення глобальних та національних цілей сталого розвитку.

У таблиці 1.4 подано основні етапи, що можуть бути складовими такого механізму.

Таблиця 1. 4.

Механізм фінансування сталого розвитку

Етапи	Зміст етапу
1. Визначення цілей сталого розвитку	- Цілі, встановлені міжнародними організаціями. - Локальні цілі, адаптовані до умов країни чи регіону.
2. Залучення фінансових ресурсів	- Державні кошти: бюджети державних і місцевих органів влади, субсидії та гранти. - Приватні інвестиції: бізнес, венчурний капітал, соціальне інвестування. - Міжнародна допомога: гранти та кредити міжнародних організацій. - Громадські ресурси: краудфандинг, добровільні внески.
3. Створення нормативно-правової бази	- Податкові пільги для компаній, що інвестують у сталий розвиток. - Стандарти екологічної відповідальності бізнесу. Програми підтримки МСБ.
4. Інтеграція сталого розвитку в бізнес-моделі	- Використання зелених технологій. - Соціальна відповідальність бізнесу (CSR). - Ефективне управління ланцюгами поставок.
5. Розвиток партнерства	Співпраця уряду, бізнесу, громадськості та міжнародних інституцій для координації інвестицій і підвищення ефективності проєктів.
6. Моніторинг і оцінка	- Встановлення індикаторів оцінки результатів. - Регулярна звітність та аудит. - Зворотний зв'язок із громадськістю та стейкхолдерами.
7. Освіта та підвищення кваліфікації	- Освітні програми у школах і вишах. - Інформаційні кампанії. - Навчальні тренінги для бізнесу та громадських організацій.
Етапи	Зміст етапу

Ефективна реалізація механізму фінансування сталого розвитку забезпечує гармонійне поєднання економічних, соціальних і екологічних

пріоритетів. Проте створення такої системи потребує всебічного та узгодженого підходу, який передбачає активну взаємодію державних інституцій, приватного сектору, міжнародних фінансових організацій та інститутів громадянського суспільства. Лише за умови спільної участі усіх зацікавлених сторін можливе формування дієвого фінансового механізму, що відповідає принципам сталого розвитку.

Необхідність збалансованого підходу проявляється передусім у розробці та застосуванні сучасних фінансових інструментів, які спрямовані на підтримку проєктів економічного, соціального та природоохоронного характеру. Сучасні інструменти стимулювання сталого розвитку включають широкий спектр механізмів мобілізації фінансових ресурсів, що дозволяють сприяти реалізації ініціатив, орієнтованих на охорону довкілля, розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення довгострокової стійкості суспільства.

Національні фінансові інструменти сталого розвитку виконують ключову роль у забезпеченні зростання економіки, досягненні соціальної справедливості та підтриманні екологічної рівноваги. Їх застосування дає змогу ефективно спрямовувати фінансові ресурси на впровадження проєктів, що відповідають концепції сталого розвитку. До таких інструментів належать державні субсидії, податкові стимули, екологічні збори, випуск «зелених» облігацій, створення спеціалізованих інвестиційних фондів та інші механізми, що підтримують екологічно та соціально орієнтовані ініціативи.

Відповідно до міжнародної практики, фінансування сталого розвитку здійснюється на кількох рівнях — місцевому, регіональному, національному та глобальному. Особливе значення має міжнародний рівень, пов'язаний із фінансовою підтримкою країн, що розвиваються. Значну роль у забезпеченні таких потоків відіграють міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Європейський інвестиційний банк та інші структури, які надають кредити, гранти та технічну допомогу для реалізації проєктів у різних сферах сталого розвитку.

Окремі категорії мобілізації фінансових ресурсів, а також відповідні заходи для їх ефективного використання подано в таблиці 1.5 [4].

Таблиця 1.5

Категорії мобілізації фінансових ресурсів для фінансування сталого розвитку

Ресурси		Спрямування
Міжнародні фінансові ресурси	Державні	ефективне і дієве використання усіх джерел та інструментів міжнародних державних ресурсів з метою забезпечення виконання існуючих зобов'язань щодо підтримки макроекономічної стабільності, викорінення бідності та сприяння сталому розвитку
	Приватні	спрощення потоків приватних переказів і приватної допомоги на цілі довгострокових інвестицій у сталий розвиток
Національні фінансові ресурси	Державні	регулювання макроекономічної стабільності бюджетно-податковими інструментами, стимулювання входження приватних суб'єктів на ринок суспільних товарів і послуг
	Приватні	розвиток фінансових ринків в інтересах довгострокових інвестицій у виробництво за рахунок забезпечення доступу до фінансових послуг для домогосподарств і підприємств, а також стимулювання надання позик малим і середнім підприємствам
Змішані фінансові ресурси	Міжнародні та національні	використання змішаних коштів поряд з приватним капіталом, поділяючи ризиками та прибутковістю, а також стратегічна оцінка використання змішаного фінансування та інноваційних партнерських зв'язків

Таким чином, результативність фінансування сталого розвитку безпосередньо визначається рівнем взаємодії між державними інституціями, приватним сектором та громадянським суспільством, а також наявністю умов, що сприяють інвестиціям у проєкти сталого економічного зростання. Лише за умови тісної співпраці всіх зацікавлених сторін та формування сприятливого інвестиційного середовища можливе досягнення гармонійного та

збалансованого розвитку, який дозволяє задовольняти потреби теперішнього покоління, не обмежуючи потенціал майбутніх.

1.3. Методичні підходи до оцінки потреб у фінансуванні ЦСР

У 2017 році в Україні було закладено нормативну основу реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) шляхом підготовки Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [8]. Однак під час дії воєнного стану реалізація ЦСР та забезпечення їхнього фінансування стикаються зі значними обмеженнями, адже більша частина економічних та бюджетних ресурсів спрямовується на підтримку обороноздатності та національної безпеки. Водночас відмова від глобальних орієнтирів розвитку у сучасних умовах неможлива, тому Україна продовжує рух у напрямі інтеграції ЦСР у державну політику навіть в умовах війни. Це зумовлює актуальність наукових досліджень, спрямованих на визначення сфер інвестування, що відповідають принципам стійкого розвитку, та окреслення відмінностей таких інвестицій від традиційних фінансових підходів.

У світовому науковому дискурсі проблеми сталого фінансування розглядаються у різних площинах: від оцінки фінансових результатів стійких інвестицій [23] до аналізу соціальних та поведінкових аспектів інвестування, які наразі домінують у більшості досліджень. Як підкреслила Генеральний секретар Конференції ООН з торгівлі та розвитку Грінспан Р., «інвестиції — це не лише рух капіталу, а передусім розвиток людського потенціалу, піклування про довкілля та прагнення до більш справедливого і сталого світу» [27]. Значна частина досліджень зосереджується на аналізі ролі приватного сектору у фінансуванні ЦСР, тенденціях залучення капіталу на глобальних фінансових ринках, бар'єрах і можливостях розвитку стійких інструментів фінансування, а також на формуванні відповідної політики, здатної активізувати інвестиції у ЦСР [26].

Серед важливих міжнародних ініціатив варто виділити створення глобального індексу «зелених» фінансів (Global Green Finance Index, GGFI) [25],

який комплексно оцінює фінансові системи у контексті їхнього внеску в досягнення ЦСР, а також аналізує політичні, регуляторні та ринкові фактори, що впливають на розвиток інструментів сталого фінансування [4]. У цілому проблематика фінансування ЦСР стала одним із центральних напрямів у формуванні державної політики сталого розвитку в більшості країн світу [19]. Для міжнародної наукової спільноти особливо важливими є питання визначення необхідних обсягів фінансування, інструментів акумулювання коштів, ролі ключових учасників фінансового ринку, а також аналіз ефективності реалізованих інвестиційних стратегій.

У цьому контексті Mustafakulov S. та Rajabov N. проводять економетричні дослідження впливу інвестиційного середовища на стійкість соціально-економічного розвитку [22]; Schmidt-Traub G. та Shah A. аналізують структуру інвестицій, необхідних для досягнення ЦСР [23]; Zhan J. і Santos-Paulino A. зосереджують увагу на механізмах мобілізації та спрямування інвестиційних потоків [29].

Вітчизняна наукова школа також формує значний масив досліджень у сфері сталих фінансів. Зокрема, Клинов Д. [7] обґрунтував теоретико-методологічні засади розвитку сталих фінансів, визначив фінансові детермінанти капітальних інвестицій та їх вплив на стійке економічне зростання України, а також окреслив роль державної політики в стимулюванні сталих інвестицій. Хелемський В. запропонував аналітичну модель оцінювання фінансових потреб для досягнення ЦСР [18]. Беновська Л. та співавтори здійснили регіональний аналіз прогресу у сфері ЦСР [1]. Дослідження Буряк Є. містить оцінку соціально-економічних викликів сталого розвитку в умовах воєнного часу [3]. Карінцева О. та ін. розглянули механізми залучення іноземних інвестицій як інструменту забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку [6].

Особливий внесок у вивчення фінансування сталого розвитку зробили Тульчинська С. та Волок А., які проаналізували динаміку розвитку імпакт-

інвестування й дійшли висновку, що попри тимчасову стагнацію інвестицій, пов'язаних із секторами, що відповідають ЦСР, глобальні ринки демонструють тенденцію до розширення пропозиції стійких фінансових інструментів, зокрема соціальних та «зелених» облігацій, у найближчі десятиліття [16, с. 238]. Руда М. та Мазурик М. оцінили потенціал партнерства України та ЄС у сфері сталого розвитку.

Узагальнюючи отримані результати, науковці підкреслюють, що концепція сталого розвитку ґрунтується на усвідомленні тісної взаємозалежності екологічних, економічних і соціальних проблем людства та необхідності їхнього комплексного вирішення шляхом координації зусиль на глобальному рівні [15, с. 204].

Окремо зазначається, що система фінансування сталих інвестицій є динамічною, постійно змінюється під впливом глобальних, регіональних та локальних чинників і адаптується відповідно до стратегічних цілей, які формуються на конкретних етапах розвитку економіки [18, с. 70]. Відповідно до поширених підходів, інвестиції у ЦСР базуються на чотирьох принципах:

- виокремлення пріоритетних напрямів інвестування;
- інтеграція ЦСР у національну та міжнародну політику залучення інвестицій;
- використання спеціалізованих фінансових інструментів сталого розвитку;
- поширення високих стандартів ESG-управління на всіх рівнях [23].

З 2012 року ключову роль у регулюванні глобальних потоків прямих іноземних інвестицій відіграє ЮНКТАД (UNCTAD) [26]. У 2023 році за результатами Всесвітнього інвестиційного форуму було створено багатосторонню платформу UNCTAD, метою якої є прискорення реформування міжнародної системи інвестиційного управління та її узгодження з ЦСР [23; 27; 28].

Потреби у фінансуванні ЦСР оцінюють за допомогою спеціальних методик, узагальнених у таблиці 1.6. Такі оцінки дозволяють окреслити масштаб необхідних інвестицій, визначити їх структуру та використовуються для формування середньострокових бюджетних планів і макроекономічних стратегій реалізації ЦСР, у тому числі шляхом узгодження державних і приватних витрат [23].

Таблиця 1.6

Методичні підходи до обґрунтування оцінки потреб у фінансуванні ЦСР

Оцінка	Методичні підходи
Моделі зростання	Загальні інвестиційні потреби (I) $I = Y * (gY + p) * ICOR,$ де Y – дохід, gY – темп зростання на душу населення, p – темп зростання населення, ICOR – коефіцієнт додаткового капіталу, регресійний зв'язок між сукупними інвестиціями та ВВП.
Собівартості одиниці продукції	Рівень інвестицій з певними цільовими змінними, включаючи регресії (економічне зростання за рахунок інвестицій в інфраструктуру). Отримані коефіцієнти використовують для прогнозування сукупних рівнів інвестицій в інфраструктуру для цільового темпу зростання ВВП.
Потреб на основі втручання	Розширення оцінки собівартості з врахуванням втручання, необхідного для досягнення певних кінцевих цілей на основі прогнозу капітальних та операційних витрат.
Моделі загальної рівноваги	Розширення попередніх оцінок, включаючи взаємодію між інвестиціями в конкретні сектори ЦСР і політики, спрямовані на їх досягнення; взаємодію між інвестиціями в ЦСР і результатами економіки; надходження державних і приватних ресурсів; послідовна політика формування потреби у фінансуванні, накопичення та відновлення на фінансових засадах.
Інтегровані моделі	Використовуються для оцінки інвестиційних потреб на конкретні цілі з врахуванням міжсекторальних взаємозв'язків.

Компоненти сталого розвитку та сталих фінансів, їх взаємозв'язок приведено на рис. 1.1.

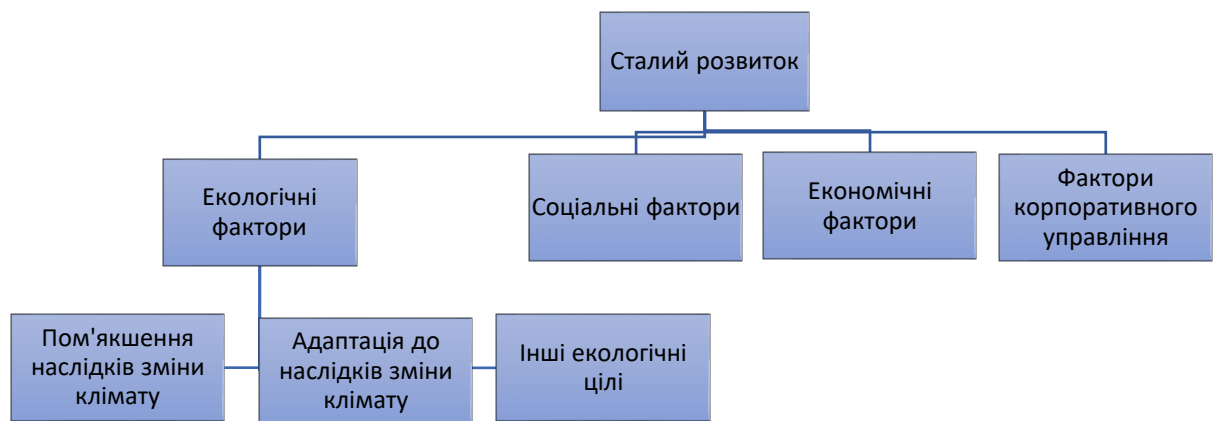

Рис1.1. Компоненти сталого розвитку та сталих фінансів, їх взаємозв'язок.

За даними Звіту UNCTAD [28], у 2023 році спостерігалось суттєве послаблення глобальної динаміки інвестицій у ЦСР та сферу сталого фінансування. Загальний обсяг таких інвестицій скоротився приблизно на 2% (а за окремими оцінками — до 10%) і становив близько 1,3 трлн доларів США. Причинами цього стали погіршення ситуації в світовій економіці та посилення геополітичної нестабільності. Найбільш відчутне скорочення — понад 10% — відбулося у фінансуванні секторів, пов'язаних з агропродовольством та системами водопостачання.

Прогнозується, що близько 30% нових інвестицій у сталий розвиток фінансуватимуться з державних джерел, що означає необхідність залучення решти коштів через приватний сектор. Реалізація таких завдань на міжнародному рівні вимагатиме узгоджених дій у сфері фінансової підтримки. Водночас найбільш вразливими до наслідків зміни клімату залишаються країни з найнижчим рівнем доходів, хоча їхній внесок у глобальні викиди є мінімальним. Тому виконання зобов'язання економічно розвинених держав щодо надання 100 млрд доларів щорічно на кліматичні заходи в країнах, що розвиваються, матиме позитивний ефект для всього світу.

Для коректного визначення обсягів фінансування необхідно розробити науково обґрунтовані методичні підходи до оцінки потреб у ресурсах. Такі підходи мають охоплювати різні аналітичні моделі — моделі економічного

зростання, розрахунки собівартості одиниці продукції, оцінювання потреб на основі інтервенцій, моделі загальної рівноваги та інтегровані сценарні моделі.

Висновок до розділу I

1. Концепція сталого розвитку еволюціонувала від екологічної парадигми до комплексної моделі, що інтегрує економічні, соціальні та екологічні компоненти, формуючи глобальні та національні орієнтири розвитку.

2. Фінансування сталого розвитку ґрунтується на принципах довгостроковості, балансі інтересів суспільства та природи, відповідальності держави, прозорості та партнерстві. Джерела фінансування є багаторівневими та включають державні, приватні, міжнародні та комбіновані інструменти.

3. Методичні підходи до оцінки потреб у фінансуванні ЦСР охоплюють моделі зростання, інтегровані макроекономічні моделі, підходи на основі вартості втручання та моделі загальної рівноваги, що забезпечують формування реалістичних фінансових планів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

2.1. Дослідження міжнародних інвестиційних тенденцій та глобальних механізмів фінансування сталого розвитку

Механізм фінансового регулювання та стимулювання інвестицій у сталий розвиток формується на основі Глобальних принципів фінансування [20]. У межах цього підходу виокремлюють два напрями:

- фінансування сталого розвитку, що охоплює процеси залучення капіталу для реалізації проєктів, спрямованих на досягнення ЦСР;

- розвиток сектору сталих фінансів, який пов'язаний із трансформацією системи фінансового управління відповідно до принципів сталості.

У Звіті про досягнення та фінансування ЦСР наголошується, що глобальна економіка перебуває під впливом кризових явищ, посилення протекціонізму та структурних змін, що розривають торговельні мережі, ускладнюють регуляторне середовище та порушують міжнародні ланцюги постачання. Усе це негативно впливає на стабільність та прогнозованість світових потоків інвестицій. Водночас такі трансформації створюють і нові можливості. Особливо важливим є аналіз ключових тенденцій інвестування у країнах, що розвиваються, у секторах, пов'язаних із ЦСР, а також вивчення нових форматів фінансування глобальних цілей на світових ринках капіталу [28].

Фінансування відіграє провідну роль у досягненні цілей сталого розвитку. До 2015 року державні та приватні інвестори у світі щорічно спрямовували на реалізацію ЦСР близько 1,5–2,5% світового ВВП [21; 28]. Водночас лише для країн, що розвиваються, потреба в інвестиціях оцінюється на рівні 3,3–4,5 трлн дол. США на рік, що становить близько 11,5% їхнього сумарного ВВП у доларах США [28]. Важлива особливість полягає в тому, що саме приватні інвестиції мають вирішальне значення у фінансуванні економічних напрямів ЦСР, тоді як державні ресурси залишаються пріоритетним джерелом фінансування соціальних ініціатив [29].

Очікуваний ефект від масштабного фінансування ЦСР є надзвичайно значним: досягнення глобальних цілей лише у таких ключових системах, як продовольство, міська інфраструктура, енергетика та охорона здоров'я, здатне створити нові ринкові можливості на суму близько 12 трлн дол. США щороку, забезпечити економічні вигоди на 26 трлн дол. та сприяти створенню понад 380 млн робочих місць до 2030 року [23].

У документі [28] також визначено основні джерела фінансування сталого розвитку, серед яких:

- пільгове міжнародне державне фінансування;
- непільгові міжнародні публічні потоки (зокрема кредити багатосторонніх інституцій розвитку);
- ресурси міжнародних банків та фінансових установ розвитку;
- державні гарантії, механізми страхування та експортні кредити.

Водночас зазначається, що здатність держав інвестувати у досягнення ЦСР підвищується пропорційно зростанню їхнього ВВП. На рисунку 1 подано кількість міжнародних інвестиційних проєктів у секторах ЦСР для країн, що розвиваються.

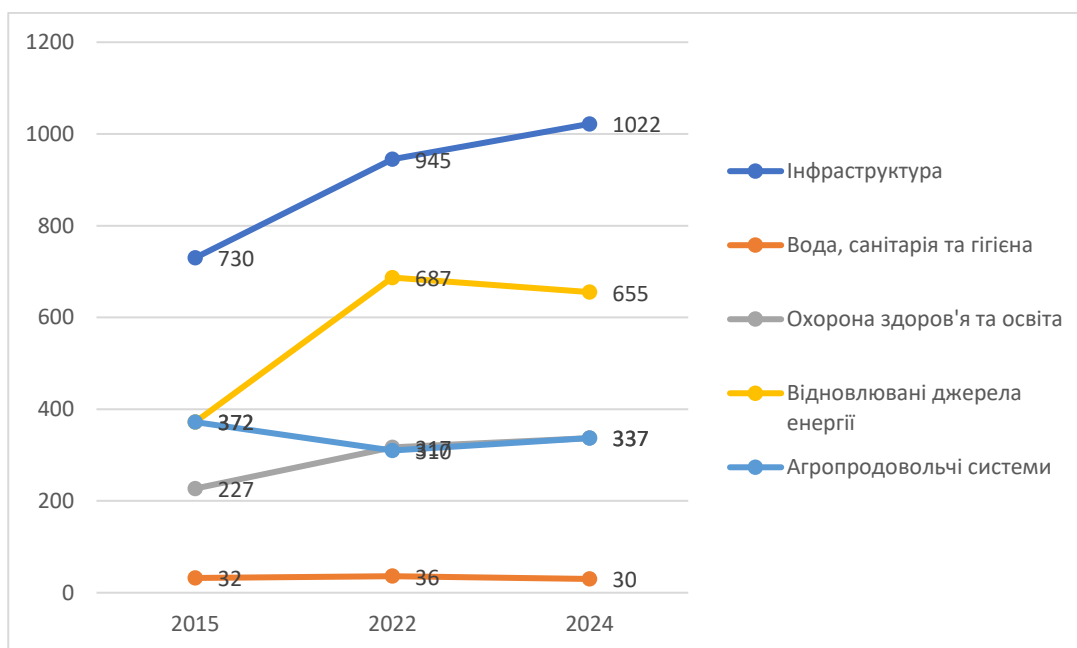

Рис. 2.1. приведена кількість міжнародних інвестиційних проєктів за секторами ЦСР для країн, що розвиваються.

За інформацією UNCTAD [28], у 2023 році значне погіршення умов на фінансових ринках спричинило скорочення обсягів міжнародного проектного фінансування на 26%. Це особливо критично для інвестицій у розвиток інфраструктури, зокрема в енергетичному секторі та галузі відновлюваної енергетики, де проектне фінансування є ключовим джерелом капіталу. Важливим елементом оцінювання масштабів фінансових потреб є визначення потенціалу та поточних можливостей національних бюджетів, адже лише розуміння того, який обсяг видатків держава повинна забезпечити для досягнення ЦСР, дає змогу оцінити наявний дефіцит фінансування. Реалістичне та неупереджене оцінювання потреб дозволяє сформувати основу для розрахунку можливостей мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів та визначити обсяг міжнародної підтримки, необхідної після врахування приватних і державних національних джерел [23].

Інвестиційні потоки демонструють зростання в окремих глобальних виробничих секторах, що орієнтовані на складні ланцюги створення доданої вартості, таких як автомобілебудування чи електроніка, однак лише у тих країнах та регіонах, які мають вигідне географічне розташування або прямий доступ до основних світових ринків. Водночас значна частина країн, що розвиваються, продовжує залишатися на периферії, стикаючись із труднощами щодо залучення іноземних інвестицій та повноцінної інтеграції у глобальні виробничі ланцюги [28]. Попри те, що обсяги фінансування ЦСР через стійкі фінансові інструменти на світових ринках капіталу все ще зростають, темпи цього зростання уповільнюються. Так, обсяги випуску сталих облігацій у 2023 році збільшилися незначно, тоді як приплив коштів до сталих інвестиційних фондів скоротився майже на 60%.

Збройні конфлікти останніх років, як зазначають дослідники [2], показали вразливість глобальних економік до порушень у доступі до критично важливих ресурсів і компонентів. Нестача напівпровідників, залежність від російських енергоносіїв та інші фактори стали суттєвими бар'єрами для економічного розвитку країн ЄС. У зв'язку з цим зменшення залежності та

посилення стійкості ланцюгів постачання є ключовими передумовами для довгострокового сталого розвитку європейських економік.

Водночас стрімко розвивається сектор екологічних фінансів, певною мірою як відповідь на сучасні глобальні виклики. За офіційним визначенням [21], до екологічних фінансів належать різні фінансові інструменти та види діяльності — від страхових продуктів і облігацій до товарних операцій, деривативів та інструментів управління ризиками — спрямованих на досягнення довгострокового позитивного впливу на довкілля та суспільство. На сьогодні екологічні фінанси вже не розглядаються як супутній сегмент, а формують окремий високоприбутковий ринок, який сприяє розвитку суспільства й підтримує сталу економіку. Фінансові послуги стають важливою складовою економічної системи, орієнтованої на задоволення потреб зацікавлених сторін, підвищення добробуту, захист довкілля та подолання глобальних викликів, включаючи зміну клімату.

Стратегія Європейського Союзу з фінансування переходу до сталої економіки (2021 р.) [24] визначає, що державна фінансова політика повинна стимулювати приватні інвестиційні потоки, спрямовані на підтримку сталого розвитку. Основні акценти включають переорієнтацію капіталу на стійкі технології та бізнес-моделі, забезпечення довгострокового стійкого зростання, а також формування низьковуглецевої та кліматично стабільної циркулярної економіки.

Відповідно до статті 9 цієї Стратегії, розвинені країни зобов'язуються надавати країнам, що розвиваються, фінансову підтримку для реалізації заходів із пом'якшення та адаптації до зміни клімату. Провідна роль відводиться державним ресурсам і багатостороннім фінансовим інструментам, спрямованим на прискорення реалізації національних кліматичних стратегій та забезпечення доступу до фінансування через спрощені процедури [24].

Фінансування ЦСР поєднує різні джерела: довгострокові заощадження, кредити з низькими ставками, ресурси міжнародних фінансових інституцій, зокрема фондів Світового банку та МВФ, а також інструменти приватного

фінансування, включно з ініціативами КС-26 та механізмами розкриття кліматичної інформації згідно з рекомендаціями Ради з фінансової стабільності.

Зобов'язання країн з розвиненою економікою надати до 2020 року 100 млрд дол. США щорічно на фінансування кліматично значущих заходів є важливим фундаментом для глобального поступу. У 2021–2022 роках держави G7 збільшили відповідні обсяги фінансування і оголосили про намір подвоїти їх до 60 млрд доларів до 2025 року. Країни G20 планують збільшити свої внески утричі порівняно з рівнем 2018 року.

Науковці також досліджують ключові бар'єри, що перешкоджають мобілізації капіталу для фінансування ЦСР, питання ефективного спрямування інвестицій у відповідні сектори та максимізації їхнього позитивного впливу. Особлива увага приділяється інституційним і регуляторним викликам, що виникають у процесі формування фінансової політики. У цьому контексті аналізуються політичні інструменти, спрямовані на прискорення інвестицій, включаючи принципи залучення приватного капіталу, інтеграцію ЦСР у національні й міжнародні інвестиційні стратегії, використання інноваційних фінансових інструментів, розбудову спеціальних інституційних структур ЦСР та запровадження високих стандартів ESG, підзвітності й прозорості [23].

2.2. Аналіз інвестиційних можливостей фінансування сталого розвитку в Україні

З огляду на активізацію євроінтеграційних процесів, державна політика України у сфері фінансування інвестицій для досягнення цілей сталого розвитку повинна орієнтуватися на підходи та стандарти, що діють у країнах Європейського Союзу. Водночас можливості спрямовувати значні обсяги фінансових ресурсів на реалізацію ЦСР залишаються обмеженими.

За інформацією Державної служби статистики України, динаміка

капітальних інвестицій у вітчизняну економіку протягом 2012–2023 рр. наведена на рисунку 3. Аналіз цих даних засвідчує суттєву кореляцію між обсягами інвестицій та показниками ВВП. При цьому темпи зростання валового внутрішнього продукту випереджають темпи приросту інвестицій. Так, якщо у 2012 році частка капітальних інвестицій у структурі ВВП становила 19,45%, то у 2023 році вона скоротилася до 9,59%. Прогнозування розвитку економіки на найближчі три роки демонструє, що рівень ВВП має потенціал зростання на 468 млн грн із ймовірністю 96%, тоді як капітальні інвестиції можуть збільшуватися приблизно на 37 млн грн щороку з ймовірністю 66,7%.

Сьогодні ситуація у сфері сталого розвитку ускладнюється наслідками військової агресії російської федерації, яка призвела до руйнування промислових і енергетичних об'єктів на сході України, а також спричинила посилення екологічних та епідеміологічних ризиків. Особливо гостро постраждала соціальна складова ESG: мільйони громадян втратили житло та роботу, не мають доступу до якісних освітніх та медичних послуг. За таких умов система фінансування сталого розвитку має бути переорієнтована на відбудову країни. При цьому необхідно забезпечити гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних результатів, що дозволить не лише відновити ключові сфери життєдіяльності, а й сформуванати підґрунтя для довгострокового сталого розвитку [18].

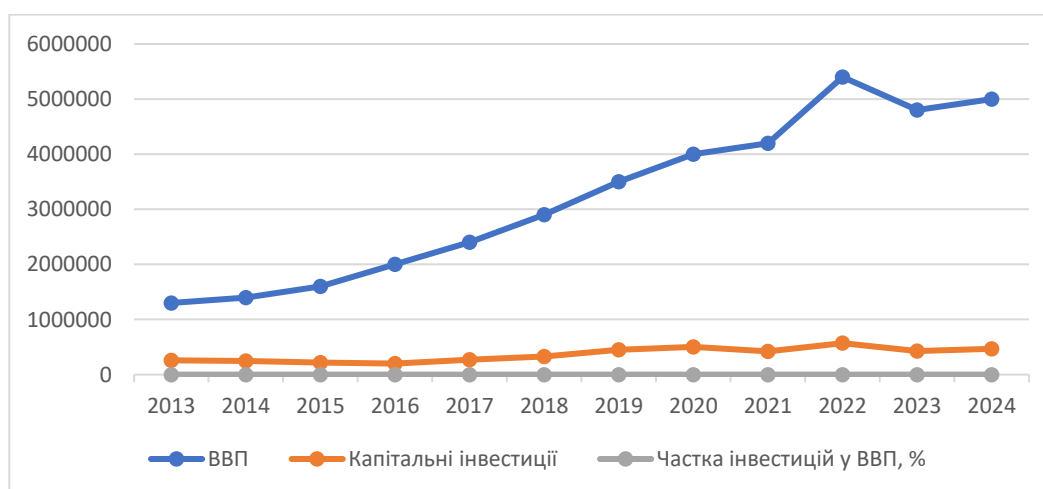

Рис. 2.2. Динаміка капітальних інвестицій та ВВП України за період 2013–2024 рр., млн. грн.

Структура капітальних інвестицій України за видами активів та джерелами фінансування у 2024 році приведена на рис. 2.3.

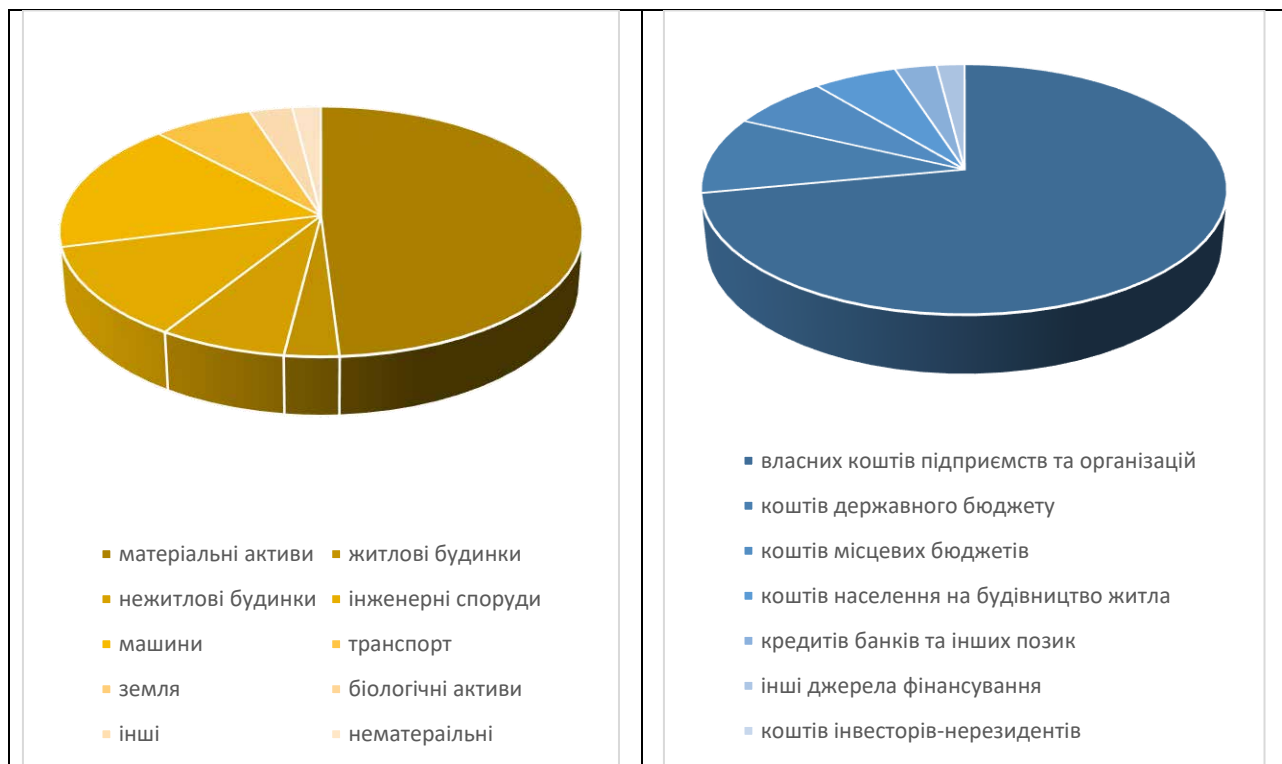

Рис. 2.3. Структура капітальних інвестицій України за видами активів та джерелами фінансування у 2024 році, %

Статистичні дані свідчать, що в умовах воєнного стану майже половина наявних ресурсів інвестується у матеріальні активи, тоді як на придбання машин припадає близько 17%, а на будівництво інженерних споруд — 12%. При цьому 72% фінансових надходжень забезпечуються за рахунок власних коштів підприємств. Науковці підкреслюють, що в умовах європейської інтеграції України сталий розвиток є безальтернативним стратегічним пріоритетом державної політики [3, с. 135]. Війна суттєво гальмує досягнення ЦСР, що потребує переоцінки їхньої важливості та взаємозв'язків. Саме тому був сформований десятирічний план повоєнного відновлення [5; 12], який значною мірою розраховує на міжнародну фінансову підтримку. Як повідомляють офіційні джерела, для активізації іноземних інвестицій в економіку України створено спеціальну цифрову платформу Advantage Ukraine, що містить понад 500 інвестиційних проектів у десяти ключових галузях [31].

Міжнародні зобов'язання за ЦСР-2030 та вимоги Паризької угоди [11] зумовлюють потребу у масштабному акумулюванні фінансових ресурсів і трансформації фінансової системи України. Головним завданням таких змін є стимулювання притоку як державних, так і приватних інвестицій у проекти сталого розвитку [4].

У 2021 році Національний банк України затвердив Політику розвитку сталого фінансування до 2025 року [13]. Відповідно до умов програми Ukraine Facility [30], Україна має інтегрувати екологічні елементи в реформи енергетичного сектору, аграрної політики, підтримки малого та середнього бізнесу, а також здійснювати практичні кроки в напрямі «зеленого» переходу. Позиція НБУ у сфері сталих фінансів передбачає мобілізацію капіталу з акцентом на соціальні й екологічні чинники, формування позитивних екологічних та соціальних результатів у економіці та спрямування фінансових потоків через регуляторні інструменти.

Для реалізації цього підходу НБУ розробив дорожню карту розвитку сталого фінансування [13, с. 65], що включає:

- визначення стратегічних цілей та пріоритетів держави у сфері сталих інвестицій;
- окреслення бар'єрів, які перешкоджають їх активізації;
- визначення інструментів і механізмів, що сприятимуть розширенню сталого інвестування;
- підготовку покрокових рекомендацій щодо залучення сталих інвестицій;
- формування напрямів державної політики, спрямованих на мінімізацію відтоку інвестицій під впливом ринкових чи політичних ризиків.

Значного поширення набувають процеси екологізації фінансів, зокрема імпакт-інвестування — сучасний підхід, орієнтований не лише на отримання економічної вигоди, а й на досягнення позитивного соціального та екологічного ефекту [16].

Дослідники одностайні в оцінці того, що дієве державне регулювання фінансування капітальних інвестицій у сталий розвиток дозволить швидко

мобілізувати ресурси, забезпечити їх раціональний розподіл та ефективне використання, що є критично важливим для відновлення економіки та соціальної сфери України, постраждалої внаслідок війни з рф [18].

Основні завдання національного фінансового регулятора полягають у тому, щоб забезпечити відповідність залучених ресурсів пріоритетним цілям ЦСР, управляти фінансовими ризиками, зумовленими зміною клімату, підтримувати баланс між суспільними та приватними інтересами, збільшувати обсяг інвестиційних ресурсів (у тому числі шляхом розширення міжнародної підтримки), а також адаптувати інструменти грошово-кредитної та наглядової політики відповідно до вимог сталого розвитку.

Встановлено, що механізм залучення інвестицій у сталий розвиток охоплює широкий спектр фінансових інструментів, які спираються як на традиційні джерела фінансування, так і на інноваційні — екологічні, соціальні та управлінські (ESG) інструменти. У світі формується окрема система сталих фінансів, у межах якої інвестиції спрямовуються безпосередньо на реалізацію ЦСР.

Для України, що перебуває у стані війни, фінансування ЦСР стало надзвичайно складним завданням: більшість бюджетних коштів спрямовується на оборону, тоді як фінансова допомога з боку міжнародних партнерів, хоча і надходить, не може повною мірою компенсувати потреби розвитку. Аналіз динаміки капітальних інвестицій за галузями економіки за 2013–2024 рр. свідчить, що прогноз на три роки з імовірністю 66% передбачає певне зростання інвестицій, однак суттєво повільніше порівняно з приростом ВВП.

Таким чином, за умови стабілізації економічної ситуації в країні можна очікувати вирівнювання динаміки інвестування, у тому числі у напрямках, пов'язаних з ЦСР. Фінансування сталого розвитку стане одним із ключових пріоритетів у разі відновлення базових умов відтворення економіки. Важлива роль у цьому процесі належить фінансовим регуляторам, зокрема НБУ, який формує політику сталого фінансування та забезпечує реалізацію дорожньої карти відповідних реформ. Перспективними напрямками подальших досліджень

є розроблення заходів адаптації економіки до умов воєнного стану та обґрунтування нових джерел розвитку сталих фінансів у межах Плану повоєнного відновлення України.

2.3. Оцінка впливу російсько-української війни на досяжність Цілей економічного виміру сталого розвитку

Відповідно до концепції сталого розвитку, його оцінювання традиційно здійснюється за трьома ключовими компонентами: економічним, соціальним та екологічним [2]. Усі держави світу сьогодні формують свої національні стратегії, орієнтуючись на досягнення Цілей сталого розвитку саме у цих трьох взаємопов'язаних вимірах.

Одним із важливих етапів стратегічного планування сталого розвитку є аналіз результативності реалізації стратегії, що дає змогу як своєчасно здійснювати коригування, так і формувати нові підходи в разі зміни зовнішніх умов. Така оцінка набуває особливого значення у періоди непередбачуваних кризових явищ, що впливають на можливість досягнення поставлених цілей. Однією з таких криз є повномасштабна війна росії проти України, яка чинить потужний вплив на всі три складові сталого розвитку.

Економічні наслідки війни включають руйнування критичної інфраструктури, втрати у промисловості та міжнародній торгівлі, зміну структури бюджетних пріоритетів у бік фінансування оборони. Соціальний вимір постраждав через масові людські втрати, руйнування соціальної інфраструктури, внутрішні та зовнішні переміщення населення, зростання нерівності та порушення прав людини. Екологічні наслідки охоплюють масштабне забруднення ґрунтів, водних ресурсів та повітря, втрату біорізноманіття, знищення природних територій та інші довготривалі екологічні ризики.

У світі, що є глибоко інтегрованим, ці наслідки виходять далеко за межі України, зачіпаючи глобальні економічні та соціальні процеси. Для здійснення

оцінки ефективності економічного виміру сталого розвитку під час війни, першочерговим завданням є визначення Цілей, які належать саме до цієї сфери.

Ресурсний центр RELX, аналізуючи структуру економічного виміру сталого розвитку, виокремлює такі сфери: подолання бідності, забезпечення гідної праці та економічного зростання, розвиток промисловості, інновацій і інфраструктури, а також зменшення нерівності. Саме ці напрями лягають в основу Цілей 1, 8, 9 і 10 [3]. Портал «Дія.Бізнес», спираючись на рекомендації ПРООН, відносить до економічного виміру Цілі 8, 9, 10 та 12 [4]. Інші джерела пропонують ширше трактування, включаючи Цілі з 7 по 12 [5]. Науковці, зокрема Костоська О. та співавтори, відносять до економічного виміру Цілі 1, 2, 3, 8 та 9 [6]. Ідіано Д'Адамо та ін. визначають економічну групу Цілей 7, 8, 9, 11 і 12 [7]. Парвез Алам Хан акцентує на Цілях 9 і 17 [8]. Отже, єдиного підходу до визначення економічного набору Цілей сталого розвитку не існує, що пояснюється різним предметом і завданнями досліджень. Оскільки ЦСР мають перехресний характер, для подальшого аналізу доцільно обрати найбільш типові Цілі економічного виміру: 8, 9, 10 та 12.

На основі аналітичних звітів, досліджень міжнародних організацій та економічної літератури розглянемо вплив російсько-української війни на досяжність зазначених Цілей.

1) Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання

Одне із завдань Цілі 8 передбачає підтримання стійкого зростання доходу на душу населення відповідно до національних умов, а в найменш розвинених країнах — темпів зростання ВВП не менше 7% щороку [9]. Проте глобальна економіка нині перебуває у стані підвищеної турбулентності, пов'язаної з високою інфляцією, жорсткою монетарною політикою та зростанням відсоткових ставок.

Як показано на рис. 2.4, у 2015–2019 роках світовий ВВП на душу населення зростав у середньому на 2% щорічно. Пандемія COVID-19 спричинила різке падіння цього показника на 4% у 2020 році. У 2021 році економіка продемонструвала компенсаційне відновлення із зростанням на 5,3%, однак з

2022 року знову спостерігається уповільнення до рівня близько 2,5%. Прогнозна лінія тренду до 2026 року вказує на подальшу стагнацію.

Схожі тенденції характерні й для країн Європейського Союзу: після значного спаду у 2020 році у 2021 році зафіксовано зростання приблизно на 6%, однак у 2022–2023 роках темпи приросту ВВП на душу населення стабілізувалися на рівні 2–3% [10].

Рис. 2.4 Приріст глобального ВВП на душу населення за період 2014-2024 років, %

Для найменш розвинених країн динаміка економічного зростання також залишається недостатньою для виконання завдань Цілі 8. Згідно зі звітом ООН щодо прогресу у реалізації Цілей сталого розвитку за 2023 рік, приріст ВВП на душу населення в групі найменш розвинених держав з 2015 року лише незначно перевищував 4%, а на 2024 рік прогнозується збільшення приблизно до 5%. Проте ці темпи залишаються нижчими від цільового орієнтира завдання 8.1 — не менше 7% щорічного зростання [13].

Особливої уваги потребує завдання 8.5, яке передбачає забезпечення до 2030 року повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків, включаючи молодь та осіб з інвалідністю, а також рівної оплати за працю рівної цінності [9]. Після різкого погіршення ситуації у 2020 році

глобальний ринок праці поступово відновився: рівень безробіття у 2022 році знизився до 5,4% порівняно з піковими 6,6% під час пандемії COVID-19 [13]. Водночас МОП попереджає, що прискорення цін на енергоносії та продукти харчування, зокрема через воєнну агресію росії проти України, створює загрозу для стійкого відновлення зайнятості. Найбільш вразливими до цих процесів є країни з низькими та середніми доходами, які досі не оговталися від наслідків пандемії. Крім того, жорсткі монетарні умови в розвинених державах можуть призвести до відтоку фінансових ресурсів з економік, що розвиваються, та посилити їх боргове навантаження [14].

МОП прогнозує, що у 2024 році глобальний рівень безробіття зросте до 5,2% порівняно з 5,1% у 2023 році [15; 16]. За оцінками ООН, у 2023 році темпи розширення зайнятості у світі сповільнилися до 1% після значного зростання у 2,3% у 2022 році [17].

Вплив війни на ринок праці України є безпрецедентним. З початку повномасштабного вторгнення втраченими вважаються близько 5 млн робочих місць — майже 30% зайнятості у довоєнний період [18; 14]. У разі подальшої ескалації конфлікту ця цифра може зрости до 7 млн, або понад 43% доконфліктного рівня [14]. Воєнна криза додатково тисне на систему соціального захисту, різко збільшуючи видатки та скорочуючи надходження.

Наслідки війни мають транснаціональний характер. МВФ попереджає, що воєнний шок може уповільнити відновлення ринку праці в Європі після пандемії [19]. Вже на початку війни у 21 державі ЄС зафіксовано відчутне скорочення кількості вакансій [20]. Найбільше постраждали країни, залежні від імпорту російських енергоносіїв, а також енергоємні галузі — транспорт, важке виробництво та металургія [21].

Важливим фактором впливу є й масовий притік українських біженців, чисельність яких оцінюється приблизно у 6 млн осіб [22]. Дві третини з них мають вищу освіту, майже половина — висококваліфіковані спеціалісти [14]. Переважну частку становлять жінки з дітьми, що створює додаткове навантаження на системи соціальної та освітньої допомоги в країнах ЄС.

Дослідники також наголошують на ризиках зростання тіньової зайнятості, торгівлі людьми, примусової праці та сучасних форм рабства серед переміщених осіб [23; 24; 25]. Усі ці явища ускладнюють виконання завдань 8.7 і 8.8.

Важких втрат зазнав сектор туризму — один із найбільш чутливих до воєнних ризиків. У 2019 році громадяни України витратили на подорожі 8,5 млрд дол. США, а росії — 36 млрд дол. США. Наприкінці 2023 року низка країн — Естонія, Латвія, Литва, Фінляндія — повністю або частково зупинили видачу шенгенських віз громадянам росії, а дискусія щодо загальноєвропейської заборони триває [26]. За оцінками міжнародних експертів, війна впливає на туристичну галузь не лише Європи, але й світу, посилюючи негативні ефекти високої інфляції, зростання цін на паливо, падіння довіри споживачів та обмеження польотів у російський повітряний простір [27]. Усе це знижує можливості виконання завдання 8.9 на глобальному рівні.

Війна також підірвала фінансову стабільність, що впливає на виконання завдання 8.10. Важливою подією стало відключення низки російських банків від системи SWIFT, що практично ізолювало фінансову систему росії від світових ринків. Країна також допустила дефолт за зовнішніми борговими зобов'язаннями 27 червня 2022 року. Хоча повні наслідки цих рішень ще неможливо оцінити, зрозуміло, що кредитні ризики агресора зростатимуть, а інвестиційний клімат погіршуватиметься. Європейські країни також піддаються ризикам транзитивного характеру, що впливатиме на стійкість їх фінансових установ.

Таблиця 2.1

Цілі економічного виміру сталого розвитку та ті їх завдання, виконанню яких перешкоджає російсько-українська війна

Цілі економічного виміру сталого розвитку	Завдання, що підпадають під вплив	Загальна кількість завдань в рамках Цілі
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	1, 5, 7, 8, 9, 10	10
Ціль 9. Інновації та інфраструктура	1, 2, 3, 4, 5	5

Ціль 10. Зменшення нерівності	1, 2, 3, 7	7
Ціль 12. Відповідальне споживання	2, 4, 5, 6	8

Як свідчать дані таблиці 2.1, російсько-українська війна чинить системний та всебічний негативний вплив на всі досліджувані Цілі економічного виміру сталого розвитку. Щонайменше половина завдань опинилися під реальним ризиком невиконання або можуть бути реалізовані лише частково. Це вказує на масштабність викликів, які постають перед світовою економікою, та на її неспроможність самотійно компенсувати наслідки такого потужного дестабілізуючого фактору.

Ситуація наочно демонструє, що війна проти України становить загрозу не лише безпеці демократичних країн, але й глобальному економічному розвитку, від стабільності якого напряду залежить добробут населення в усьому світі. Таке розуміння має спонукати міжнародну спільноту до більш рішучих та узгоджених дій. Попри те, що питання підтримки України вже тривалий час перебуває в центрі уваги, воно потребує постійного оновлення та посилення фокусу, оскільки його значення виходить далеко за межі регіональної безпеки.

Країнам світу варто розглядати допомогу Україні не як короткотермінову реакцію на кризу, а як стратегічний елемент власної політики сталого розвитку. Це передбачає інтеграцію підтримки України до національних стратегічних документів — як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективах. Адже війна чинить прямий руйнівний вплив щонайменше на один із ключових вимірів сталого розвитку — економічний, а відтак створює ризики для досягнення усієї архітектури ЦСР.

Хоча аналіз у цьому розділі був зосереджений лише на економічному вимірі сталого розвитку, з отриманих результатів можна зробити ширший висновок: глобальна система сталого розвитку загалом опинилася під загрозою. Згідно з концептуальною логікою сталого розвитку, економічний, соціальний та екологічний виміри є взаємопов'язаними та повинні забезпечуватись у збалансованому комплексі. Тому руйнування одного елементу неминуче

послаблює інші, ставлячи під сумнів спроможність світової спільноти ефективно рухатися до досягнення Цілей сталого розвитку.

Висновки до розділу II

1. Глобальні тенденції фінансування сталого розвитку характеризуються нестабільністю, спричиненою геополітичними конфліктами, кризами та змінами у структурі інвестиційних потоків. Попит країн на фінансування ЦСР значно перевищує можливості наявних механізмів.

2. В Україні обсяги інвестицій у сталий розвиток є обмеженими через війну, руйнування інфраструктури та необхідність фінансування оборонного сектору. Частка інвестицій у ВВП має спадну тенденцію, а більшість капітальних вкладень покриваються власними коштами підприємств.

3. Впровадження політики сталого фінансування НБУ, євроінтеграційний курс та міжнародна підтримка формують потенційну основу для зростання сталих інвестицій, проте реалізація цих можливостей обмежена високими ризиками та макроекономічною нестабільністю.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ІСНУЮЧИХ ВИКЛИКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями вдосконалення імплементації ЦСР у програми відновлення та розвитку України

Фінансування Цілей сталого розвитку (ЦСР) в умовах повномасштабної війни потребує значних ресурсів і широкого залучення підтримки міжнародних партнерів. Ще у 2020 році була започаткована Спільна програма ООН із фінансування ЦСР в Україні (СП) (Спільна програма..., 2020), яку реалізували ПРООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ та ЄЕК ООН. Бюджет програми на 2020–2022 рр. становив 999 701 дол. США. Вже на початковому етапі постала потреба в оптимізації використання державних ресурсів і водночас — у мобілізації, залученні та раціональному розподілі зовнішнього фінансування з боку урядів інших країн, міжнародних організацій і приватного сектору.

Особливо важливим став комплексний підхід, закладений в основу Спільної програми, який передбачав одразу кілька ключових напрямів: рівень інтеграції ЦСР у стратегічне планування, фінансування та бюджетні процеси. Концептуально програма ґрунтувалася на таких складових:

1. Розробка Інтегрованої національної системи фінансування (INFF) та створення механізмів її координації й управління.
2. **Моніторинг та огляд**, зокрема проведення швидкого інтегрованого оцінювання включення ЦСР до національних і субнаціональних планів, а також узгодження систем моніторингу ЦСР на різних рівнях.
3. Аналіз та огляд існуючих механізмів фінансування розвитку, формування бюджету, орієнтованого на ЦСР, і визначення можливостей залучення нових потоків фінансування.
4. Оцінювання та діагностика, що охоплює аналіз систем стратегічного планування та бюджетування на відповідність цілям сталого розвитку.

Система INFF була з самого початку спрямована на підтримку

національних і регіональних реформ та формування мультиплікативної моделі розвитку. Однак уже в процесі реалізації стали очевидними проблеми саме на рівні оцінювання інтеграції ЦСР до стратегічного планування, фінансування та бюджетних рішень (Фінансування заходів..., 2022).

Зокрема, ПРООН запропонувала методику швидкого інтегрованого оцінювання RIA (UNDP Ukraine, 2022), призначену для аналізу ступеня включення цілей і показників ЦСР у стратегічні документи. Пізніше була створена вдосконалена версія RIA+, яка дозволяла оцінити відповідність фактичного фінансування завданням ЦСР, закріплених у програмах і стратегіях. На цьому етапі було виявлено низку проблем: відсутність системного зв'язку між плануванням і бюджетуванням, а також відсутність прив'язки ключових індикаторів програм до завдань ЦСР (Development Finance..., 2022).

Складнощі виникли й під час аналізу джерел фінансування окремих цілей та пріоритетів. Результати оцінювання за 2021 рік продемонстрували, що підхід до планування здебільшого є фрагментарним та несистемним. Було також зафіксовано низький рівень комунікації та обізнаності щодо важливості досягнення ЦСР. Хоча фінансування більшості цілей здійснювалося за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також коштів міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів, обсяг цих ресурсів був недостатнім.

Одним із ключових бар'єрів стала відсутність у бюджетній системі України чітко визначених позначок (маркерів), що дозволяють виділити витрати на досягнення ЦСР. Для вирішення цієї проблеми ПРООН розробила спеціальну методологію, яка закладає взаємозв'язок між бюджетними видатками та показниками, необхідними для досягнення ЦСР, на національному, регіональному й місцевому рівнях (Development Finance..., 2022, с. 92–105). За даними кінця 2021 року, пряме державне фінансування отримували переважно ЦСР 1, 9 і 12. Лише вісім із сімнадцяти ЦСР підтримувалися через міжнародну допомогу.

Досвід України показав, що ігнорування ЦСР у стратегічних документах і невідповідність між стратегічними цілями та бюджетними рішеннями мають

значні негативні наслідки для досягнення сталого розвитку — навіть попри те, що сталість повинна залишатися пріоритетом державної політики в умовах війни. З огляду на це та враховуючи успішні практики країн ЄС, процес післявоєнного відновлення України має базуватися на принципах сталості, модернізації, трансформації та покращення. Це повинно відображатися у державних програмах, нормативних актах та стратегічних документах.

Попри масштабні руйнування, Україна отримує унікальний шанс реформувати ключові сфери — економіку, фінансову систему, інфраструктуру, освіту, судову систему та державне управління. Сталий розвиток має стати основою для відновлення країни не лише після завершення війни, а й у період її ведення. Це дозволить закласти фундамент для формування конкурентоспроможної держави та сприятиме повноцінній євроінтеграції. Більш того, успіх України у забезпеченні сталого розвитку безпосередньо впливатиме на зміцнення глобальної безпеки та формування стабільного майбутнього Європейського Союзу.

Про відповідність підходів України принципам сталого розвитку свідчить і зіставлення Національної програми відбудови, презентованої у Лугано у 2022 році (План відновлення України, 2022), з ЦСР (табл. 3.1). Якщо первинна версія Плану включала 15 програм, то станом на 2024 рік їх кількість збільшилася до 17 (План відновлення України, 2024).

Таблиця 3.1.

ЦСР	Національні програми Плану відбудови	Фінансування програми, 2023–2025, млрд дол.	Фактори розвитку сталості
1. Подолання бідності	7. Поліпшення бізнес- середовища	5	Сприятливі фактори
2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	17. Забезпечення ефективної соціальної політики	7	Рушії відновлення
3. Міцне	10. Розвиток секторів	50	Рушії відновлення

здоров'я і благополуччя	економіки з доданою вартістю		
	15. Модернізація системи охорони здоров'я	5	Рушії відновлення
	14. Розвиток системи культури та спорту	3	Рушії відновлення
	13. Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35	Рушії відновлення
4. Якісна освіта	14. Розвиток системи освіти	5	Рушії відновлення
6. Чиста вода та належні санітарні умови	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	10	“Стратегічний імператив”
7. Доступна та чиста енергія	3. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
	6. Енергетична незалежність	130	“Стратегічний імператив”
	11. Зелений курс	—	—
8. Гідна праця та економічне зростання	7. Поліпшення бізнес-середовища	5	Сприятливі фактори
	3. Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75	Сприятливі фактори
	4. Забезпечення макрофінансової стабільності	60–80	Сприятливі фактори
	10. Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50	Рушії відновлення
9. Промисловість, інновації та інфраструктура	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
	11. Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120–160	Рушії відновлення
11. Сталий розвиток міст і громад	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
	12. Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів	150–250	Рушії відновлення
	13. Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35	Рушії відновлення

13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
14. Збереження морських ресурсів	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
15. Захист та відновлення екосистем суші	5. Відбудова чистого та захищеного середовища	20	“Стратегічний імператив”
16. Мир, справедливість та сильні інститути	3. Зміцнення оборони та безпеки	—	“Стратегічний імператив”
	1. Основні відновлення: зміцнення інституційної спроможності	0,1	Рушії відновлення
	2. Основні відновлення: Цифрова держава	0,1	Рушії відновлення
17. Партнерство задля сталого розвитку	4. Прагнення до інтеграції в ЄС	1	“Стратегічний імператив”

Джерело: складено авторами на основі *Плану відновлення України, 2024*.

Аналіз чинного Плану відновлення свідчить, що його зміст найбільшою мірою узгоджується з ЦСР 3, 8 та 10, тоді як у короткостроковій стратегічній перспективі пріоритетними визначено цілі 7, 9 та 11–17. Водночас відсутність чітко сформованих заходів щодо реалізації ЦСР 5, 10 та 12 вказує на необхідність доопрацювання Плану відповідно до стратегічного бачення сталого розвитку держави. У довгостроковому вимірі програма післявоєнної відбудови має спиратися на Цілі сталого розвитку як на фундаментальні орієнтири трансформації країни. Це дозволить забезпечити стійке економічне зростання, формування соціально відповідальної та конкурентоспроможної економіки, а також створення комфортних умов життя для населення.

Важливим додатковим документом, що задає рамку для розуміння підходів до відбудови України, є «Нарис про відбудову України» (Бекер та ін.,

2022). Його ключова відмінність від Національних програм полягає у поетапній організації процесу відбудови та розмежуванні завдань залежно від часових горизонтів. Водночас документ не містить конкретних індикаторів або вимірюваних показників, оскільки його метою є окреслення загального бачення, принципів, підходів і механізмів надання міжнародної підтримки. Незважаючи на це, «Нарис...» має важливе аналітичне значення, оскільки дозволяє оцінити роль сталого розвитку у процесах відновлення з урахуванням територіальних відмінностей, масштабів руйнувань і різної інтенсивності потреб у відбудові.

Згідно з положеннями відбудова України має здійснюватися поетапно та включати чотири основні стадії, що узагальнено подано на рисунку 3.1.

Рис. 1. Стадії відновлення України та відповідні програми

Джерело: систематизовано авторами на основі (Бекер та ін., 2022; План відновлення України, 2024).

Рис. 3.1. Стадії відновлення України та відповідні програми

Перший етап відбудови передбачає здійснення невідкладних дій,

спрямованих на мінімізацію втрат і запобігання подальшим руйнуванням, причому його реалізація має розпочинатися ще в умовах активних бойових дій. Важливою рисою цього етапу є територіальна диференціація, здійснена з урахуванням віддаленості регіонів від лінії фронту. Такий підхід дає змогу раціонально розподіляти ресурси, концентруючи їх у найбільш уразливих зонах, а також ефективно запобігати настанню нових збитків.

Наступні два етапи – Відновлення 1 («Швидка відповідь» на період 0–6 місяців) та Відновлення 2 («Швидке відновлення інфраструктури та економіки» на горизонті 3–24 місяці) – орієнтовані на реалізацію заходів одразу після завершення активної фази війни. На відміну від першого етапу, вони не містять територіального поділу, що пояснюється припущенням про можливість одночасного старту відбудовчих заходів по всій країні. Водночас доцільно було б передбачити певну регіональну диференціацію, оскільки обсяги робіт, пов'язаних із розмінуванням, відновленням базової інфраструктури та усуненням наслідків бойових дій, суттєво різнитимуться між територіями, що зазнали руйнувань, і відносно безпечними регіонами.

Третій етап спрямований на формування основи для сталого довгострокового розвитку. На цьому рівні ключовими пріоритетами визначаються структурні реформи у сферах технологічного оновлення, капіталу та інституцій, модернізація критичної інфраструктури, створення сприятливих умов для інвестицій та підвищення конкурентоспроможності економіки. Варто зазначити, що викладений у «Нарисі» підхід не має прямої прив'язки до Цілей сталого розвитку, оскільки ґрунтується переважно на міжнародному досвіді, зокрема післявоєнних відбудов Німеччини та реалізації Плану Маршалла.

Враховуючи ці документи, було запропоновано модель пріоритетизації заходів відбудови, що базується на адаптованій структурі піраміди Маслоу та інтегрує Цілі сталого розвитку як інструмент стратегічного планування. Такий підхід дозволяє вибудувати логічну систему етапності, взаємоузгодженості та послідовності дій (рис. 3.2). Перший рівень цієї системи – базовий – включає невідкладні потреби держави, необхідні для її елементарного функціонування.

Визначені на цьому рівні цілі та відповідні завдання можуть реалізовуватися навіть у період активної війни, що підтверджується захищеними статтями Державного бюджету України.

Рис.3.2. Система пріорітизації ЦСР для повоєнного відновлення України

Другий рівень цієї системи охоплює п'ять Цілей сталого розвитку, що належать до економічної та соціальної площин. Третій рівень включає цілі, реалізація яких можлива лише за умови досягнення певної стабільності та завершення ключових процесів відновлення; він переважно охоплює ЦСР біосферного блоку та частково — окремі соціальні цілі. Важливо підкреслити, що запропонована модель не передбачає жорсткої необхідності повного виконання всіх цілей кожного рівня перед переходом на наступний — на відміну від класичної піраміди Маслоу. Такий підхід забезпечує більшу гнучкість і дозволяє адаптувати планування в умовах динамічних змін, притаманних воєнному та післявоєнному періодам.

У межах кожної окремої ЦСР має бути сформована власна ієрархія завдань, яка повинна залишатися адаптивною та враховувати специфіку сектору, доступні ресурси, а також вплив зовнішніх економічних, безпекових і соціальних чинників.

Для вироблення можливих напрямів коригування та адаптації національної системи ЦСР в умовах війни було проведено експертне опитування представників ГС «Центр економічного відновлення». Отримані результати дозволяють виокремити декілька важливих висновків:

- зміна зовнішнього і внутрішнього середовища не повинна призводити до перегляду самих Цілей сталого розвитку; натомість йдеться про зміну їхньої пріоритетності;
- поширеними проблемами у сфері моніторингу індикаторів ЦСР є: нестача нормативного забезпечення методик розрахунку показників та недосконалість інформаційної бази;
- 60% опитаних фахівців, що працюють із моніторингом ЦСР, майже не залучені до міжнародної кооперації у цій сфері;
- для України найбільш значущими джерелами фінансування ЦСР визначено податкові надходження, грантові та позикові ресурси, а також прямі іноземні інвестиції.

Особливої уваги потребує питання оцінювання прогресу — тобто система індикаторів ЦСР. Національний набір індикаторів суттєво різниться за ступенем визначеності, наявністю методології розрахунку та регулярністю оновлення даних. За оцінками, близько 72% індикаторів є чітко сформульованими, мають затверджені методики та стабільне оновлення статистики. До другої групи (15%) належать показники, для яких методологія існує, але дані оновлюються нерегулярно. Третя група (13%) включає індикатори, для яких методика ще не розроблена і стандарти відсутні. Повномасштабна війна додатково ускладнила процеси збору та актуалізації даних, однак узгодження системи індикаторів і надалі залишається критично необхідним завданням.

Узагальнюючи отримані результати, напрями інтеграції ЦСР у процес повоєнного відновлення та подальшого розвитку України можуть бути згруповані у чотири ключові блоки: інституційний, фінансовий, моніторинговий та економічний (рис. 3.3). Саме така структуризація дозволяє

забезпечити комплексний підхід до впровадження Цілей сталого розвитку на всіх етапах трансформації держави.

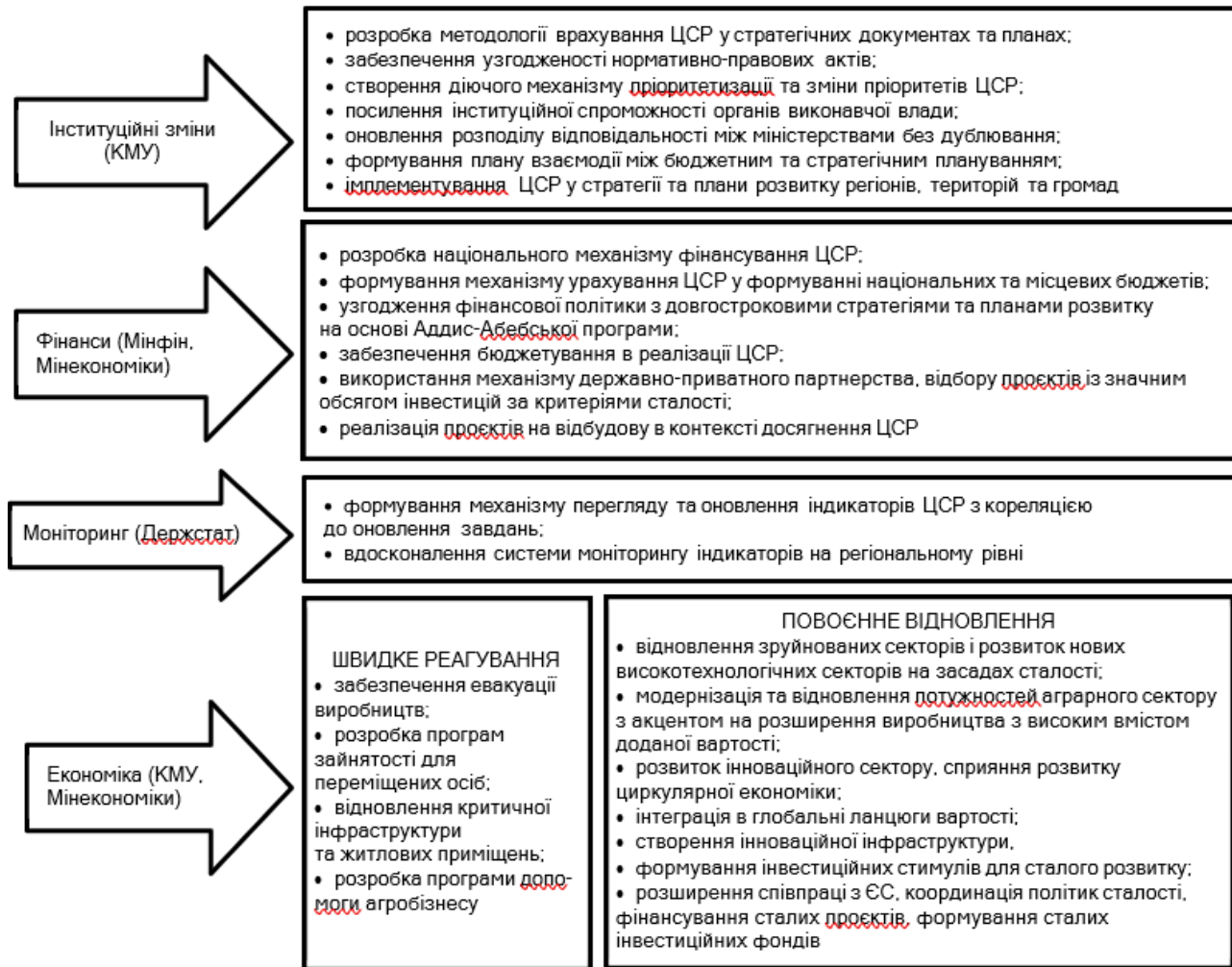

Рис. 3. Напрями вдосконалення імплементції ЦСР у програми відновлення та розвитку України
Джерело: розроблено авторами.

Рекомендації, спрямовані на посилення ефективності імплементції ЦСР через інституційні та організаційні зміни, удосконалення фінансових механізмів, системи моніторингу та економічної політики, орієнтовані на підвищення результативності досягнення сталого розвитку в умовах триваючої повномасштабної війни та в період післявоєнної відбудови. Їх практична реалізація має забезпечити зміцнення прогресу у впровадженні ЦСР та формуванні повноцінної системи сталого розвитку в Україні.

У сучасних умовах війна суттєво ускладнила виконання ЦСР як в Україні, так і в державах ЄС. Відбулося зміщення пріоритетів та загострення фінансово-економічних проблем, що поставило під загрозу реалізацію низки

ключових цілей. Проте досягнення ЦСР та рух у напрямі сталого розвитку залишаються єдиною можливим сценарієм розвитку для країн, що стикаються з масштабними кліматичними, екологічними, економічними та соціальними викликами. Погіршення безпекової ситуації суттєво посилює ці загрози, відкинувши багато держав назад у досягненні стратегічних завдань. За таких умов особливо актуальною стала розробка механізмів пріоритизації цілей, оптимізації фінансування, посилення координації зусиль та формування ефективних партнерств для обміну передовою практикою.

Необхідною є інтеграція принципів сталого розвитку в усі напрями державної політики — від процесів відбудови та економічного регулювання до соціальної, регіональної та екологічної політики. Економічна політика, зокрема, має системно враховувати екологічний складник, спрямовуватися на циркулярні моделі, «зелений» перехід та енергоефективність. Важливим інструментом є також включення індикаторів ЦСР до програмних документів, бюджетного планування та системи оцінювання державних політик у контексті національної стратегії сталого розвитку.

Одним із найменш використаних, але надзвичайно перспективних ресурсів є потенціал взаємодії держави з громадянським суспільством та приватним сектором. Рівень такої співпраці був недостатнім ще до початку війни та залишається низьким і сьогодні. Для розширення можливостей фінансування сталого розвитку необхідно усунути розбіжності у баченні пріоритетів між державою, бізнесом і громадськістю. Наразі ці протиріччя проявляються у дублюванні фінансових потоків, неефективному розпорощенні ресурсів та непослідовності інвестицій. В умовах обмежених фінансових можливостей особливо важливо об'єднувати та концентрувати наявні ресурси, а також активно залучати програми ЄС і донорські інструменти.

Зважаючи на євроінтеграційний курс, потенціал розвитку сталості в Україні значною мірою пов'язаний з інтенсифікацією співпраці з державами-членами ЄС, спільним формуванням програм, «зелених» проєктів та

донорських ініціатив, де сталий розвиток виступає ключовим критерієм оцінки їх результативності. Доцільним є також формування індикативного порогу — мінімальної частки сталого фінансування у загальному обсязі підтримки, яку ЄС надає Україні. Окремим напрямом може стати створення на рівні ЄС спеціалізованих фондів сталих інвестицій для відбудови України.

Важливим кроком має стати поширення практики звітності зі сталості на всі рівні економічної системи — як у приватному, так і у державному секторах. Використання міжнародних стандартів звітності з ESG-показників сприятиме підвищенню прозорості, залученню інвесторів, стимулюванню фінансування «зелених» та соціальних проєктів, а також розширенню ринку сталих облігацій, включаючи «зелені», соціальні та інші інструменти сталого фінансування.

Одним із ефективних механізмів інтеграції сталого розвитку у систему інвестування післявоєнної відбудови може стати ESG-скринінг іноземних інвестицій. Доцільним є також запровадження ESG-критеріїв для відбору та супроводу інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями, які отримують державну підтримку відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями». Важливим кроком є внесення до цього Закону (зміни від 17.09.2023) вимоги щодо комплексного аналізу фінансових, соціальних та екологічних наслідків кожного проєкту (ст. 8.1.2). Логічним продовженням цього є кореляція державних інвестиційних стимулів з рівнем дотримання ESG-критеріїв.

Практичне застосування такого підходу може реалізовуватися як на стадії відбору проєктів, так і в процесі підписання спеціальних інвестиційних угод між державою та інвестором, із закріпленням контрольних показників сталості, механізмів моніторингу та санкцій за недотримання зобов'язань. Аналогічні стандарти доцільно поширити на законодавство у сферах державно-приватного партнерства, функціонування індустріальних і технологічних парків, концесій і угод про розподіл продукції.

3.2. Пропозиції щодо удосконалення системи стимулювання сталих інвестицій у фінансовому секторі

Глобальні трансформації, що охопили світову економіку — від державних інститутів до окремих корпорацій, — спричинили суттєве переосмислення економічної поведінки учасників фінансових ринків. Однією з ключових тенденцій стало стрімке зростання кількості інвестиційних фондів, орієнтованих на підтримку сталого розвитку, впровадження екологічно чистих технологій та підвищення соціальної відповідальності бізнесу. Такі фонди спрямовують фінансові ресурси на компанії, які демонструють відповідальне ставлення до довкілля та суспільства, водночас виключаючи з портфелів підприємства з негативним соціально-екологічним впливом.

Особливе місце займають «зелені» інвестиційні фонди, діяльність яких пов'язана з фінансуванням проєктів у сферах відновлюваної енергетики, управління водними ресурсами, переробки відходів, охорони екосистем та збереження біорізноманіття (Ioannou et al., 2019). До найбільш відомих прикладів належать The Green Climate Fund (GCF), який забезпечує підтримку країнам, що здійснюють перехід до економіки з низьким рівнем вуглецевих викидів, та BlackRock Green Bond Fund, що інвестує в портфелі зелених облігацій.

Вагоме значення у формуванні глобальних фінансових потоків відіграють також ESG-фонди, що спрямовані на підтримку компаній із високими показниками екологічної, соціальної та управлінської відповідальності (Schoenmaker & Schramade, 2019). Серед них — Vanguard ESG U.S. Stock ETF та iShares MSCI Global Impact ETF. Додатково розвивається сегмент фондів чистої енергетики (The iShares Global Clean Energy ETF, Invesco WilderHill Clean Energy ETF), які підтримують розвиток сонячної, вітрової, біоенергетики, технологій акумулювання енергії та підвищення її ефективності (Duuren et al., 2016). Окрему групу становлять фонди впливу (Impact Investment Funds), зокрема BlueOrchard Impact Investment Fund та Triodos Investment Management,

що ставлять за мету не лише отримання прибутку, а й створення значущого соціального чи екологічного ефекту (Zairis et al., 2024).

Важливим каталізатором розвитку сталих інвестицій стають податкові стимули, які уряди різних країн пропонують компаніям, що впроваджують екологічні технології. Широко застосовуються податкові кредити на інвестиції у відновлювану енергетику, декарбонізацію та інновації у сфері зниження CO₂. Одним із найефективніших є американський механізм Investment Tax Credit (ITC), що дозволяє підприємствам суттєво зменшувати податкові зобов'язання під час встановлення сонячних енергосистем (Department of the Treasury, 2024¹). У країнах ЄС діють податкові пільги для бізнесів, які інвестують у «зелені» технології та інфраструктурні проєкти, а у Великій Британії та Канаді — стимули для підтримки досліджень та розробок у сфері екологічних інновацій (Government of UK, 2024²; Government of Canada³). Аналогічні механізми запроваджені у Швеції, Німеччині, Австралії, Китаї, Індії та Франції.

Паралельно посилюється орієнтація споживачів на екологічно дружні товари та відповідальний бізнес, що створює додатковий попит на «зелені» продукти й технології (Ivashchenko, 2023). Підвищення рівня етичності, корпоративної відповідальності та прозорості зміцнює конкурентні позиції компаній, позитивно впливає на їхню репутацію та забезпечує довгострокову фінансову стійкість (Akuoko-Sarpong et al., 2024). Компанії, які ігнорують принципи сталості, ризикують втратити клієнтську довіру та зменшити ринкову капіталізацію.

У результаті відбувається масштабна трансформація фінансового ринку: зростає попит на інструменти сталого розвитку — зелені облігації, ESG-індекси, соціально відповідальні фонди, «зелені» та кліматичні ETF (Saha, 2024). Швидко поширюються інноваційні фінансові механізми, серед яких — соціальні облігації, transition bonds, sustainability-linked loans, кліматичні фонди та державні програми зеленого фінансування. Наприклад, соціальні облігації спрямовані на підтримку освіти, охорони здоров'я та вразливих груп

населення, тоді як transition bonds забезпечують фінансування поступового переходу підприємств до низьковуглецевих технологій

Таблиця 3.2.

Порівняльна характеристика зелених, соціальних і перехідних облігацій

Критерій	Зелені облігації	Соціальні облігації	Перехідні облігації
Ціль фінансування	Проекти з позитивним впливом на довкілля	Соціальні проекти (освіта, медицина, інклюзія)	Модернізація «традиційних» виробництв для скорочення викидів
Ініціатори випуску	Уряди, муніципалітети, корпорації	Банки розвитку, соціальні фонди	Енергетичні та промислові корпорації
Приклад в Україні	Укргазбанк, 2023	Укрексімбанк, 2024	ДТЕК, 2024
Очікуваний ефект	Екологічний	Соціальний	Комбінований (екол.+екон.)

Джерело: складено автором на основі ІСМА (2024); Мінфін України (2024).

Наступним інструментом є стійкі кредити (Sustainability-linked loans) — це банківські позики, процентна ставка за якими залежить від досягнення позичальником визначених показників сталого розвитку. Наприклад, зниження викидів CO₂ або зростання частки “зелених” продуктів у виробництві.

Таблиця 3.3

Основні форми та джерела сталого фінансування в Україні (2024 р.)

Інструмент	Ключові інституції	Обсяг фінансування, млн євро	Галузь застосування
Зелені облігації	Укргазбанк, НБУ	50	Енергетика, ЖКГ
Соціальні облігації	Укрексімбанк	25	Освіта, медицина
Стійкі кредити	ЄБРР, Ощадбанк	200	Енергоефективність

Джерело: складено автором за даними ЄБРР (2024); НБУ (2024).

У 2024 р. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) суттєво посилив фінансову підтримку України, надавши понад 200 млн євро у форматі sustainability-linked кредитів, спрямованих на модернізацію енергетичної інфраструктури та впровадження енергоефективних технологій [3]. Такі інвестиції стали важливим чинником забезпечення стійкого енергетичного

переходу та зміцнення енергетичної незалежності держави, що набуває особливого значення в умовах воєнної агресії.

Зростає також роль «зелених» інвестиційних фондів (Green Investment Funds), які акумулюють приватний капітал для фінансування проєктів у сферах «чистих» технологій, енергоефективності та декарбонізації економіки. В Україні функціонують кілька таких інструментів, зокрема Climate Innovation Vouchers (у партнерстві з GIZ) та Green Recovery Fund, які підтримують інноваційні компанії та екологічні стартапи [4].

Важливий сегмент сталого фінансування становлять кліматичні фонди (Climate Funds), що поєднують ресурси міжнародних організацій, приватних донорів та фінансових інституцій. Їхня діяльність охоплює адаптацію до кліматичних змін, декарбонізацію промисловості та розвиток зеленої інфраструктури. Серед найбільш активних — Green Climate Fund (GCF), Climate Investment Funds (CIF) та Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO), які системно підтримують українські екологічні ініціативи [5].

Паралельно відбувається активний розвиток фінансових технологій, що сприяє конвергенції цифрових рішень та фінансових інструментів і формує нове покоління фінансових продуктів, орієнтованих на екологічні, соціальні та управлінські критерії (Shkodina, 2024). Фінансові установи посилюють вимоги до систем управління ризиками, інтегруючи оцінку ESG-факторів у процеси ухвалення рішень. Зростає і регуляторний тиск, і суспільний запит на повну прозорість діяльності компаній, що стимулює розвиток якісних практик корпоративного управління та звітності.

Разом із тим, для подальшого посилення сталих фінансових практик необхідним є цілеспрямований вплив на економічну поведінку учасників фінансового ринку. До ключових напрямів активізації переходу до сталих моделей розвитку належать:

1. Удосконалення регуляторної бази. Потребує адаптації законодавства до стандартів ЄС, формування чітких критеріїв та процедур ESG-звітності, а також інтеграції принципів сталого розвитку в політику фінансового сектору.

2. Розширення системи фінансових стимулів. Йдеться про запровадження податкових пільг, субсидій, грантових програм та інших інструментів заохочення компаній до переходу на екологічно та соціально відповідальні бізнес-моделі. Важливо розширювати використання зелених облігацій, transition bonds та інших сталих фінансових інструментів.

3. Розвиток освітніх і просвітницьких програм. Необхідним є підвищення компетентностей управлінців і фінансових спеціалістів у сфері сталого розвитку, ESG-оцінювання та використання екологічних фінансових інструментів. Паралельно варто посилювати обізнаність населення щодо важливості сталого споживання та відповідальної інвестиційної поведінки.

4. Інтеграція інноваційних технологій. Включає розвиток цифрових платформ для моніторингу ESG-показників, впровадження FinTech-рішень для екологічно орієнтованих фінансових продуктів, а також створення систем управління даними сталого розвитку на основі сучасних IT-рішень.

5. Поглиблення міжсекторної співпраці. Потрібно створити інституційні майданчики для діалогу між державою, бізнесом, наукою та громадянським суспільством з метою розвитку партнерств, обміну досвідом і впровадження найкращих міжнародних практик.

6. Системна оцінка ефективності та контроль. Необхідно визначити чіткі критерії результативності сталих практик, забезпечити регулярний незалежний аудит та публічність звітності. Це сприятиме підвищенню довіри інвесторів та зміцненню фінансової стабільності.

3.3. Розробка рекомендацій щодо врахування принципів сталого розвитку в інвестиційній поведінці суб'єктів фінансового ринку

Сталий розвиток дедалі інтенсивніше формує економічну поведінку учасників фінансових ринків. Це пояснюється трансформацією ціннісних орієнтирів суспільства, посиленням регуляторного впливу та зростанням

уваги до екологічної безпеки, соціальної відповідальності й корпоративної етики.

Концепція сталості змінює підходи інвесторів до оцінювання ризиків, формування інвестиційних портфелів та визначення стратегічних напрямів розміщення капіталу. Особливо швидко зростає популярність ESG-інвестицій, які перетворилися на ключовий критерій для великої кількості інституційних та приватних інвесторів. Такі інвестиції орієнтуються на компанії, що демонструють високі екологічні стандарти (регулювання впливу на довкілля, ощадливе використання ресурсів, контроль викидів CO₂), відповідальне ставлення до соціальних аспектів (умови праці, права людини, взаємодія з громадами), а також ефективне корпоративне управління (прозорість структури, антикорупційна політика). Підприємства, які нехтують цими вимогами, потрапляють до групи високого фінансового та репутаційного ризику (Bebbington & Unerman, 2018).

Компанії, що ігнорують принципи сталості, нашкоджуються на низку негативних наслідків — від штрафів за екологічні порушення та судових позовів до втрати довіри інвесторів і споживачів. Саме тому інвестори враховують можливі ризики й спрямовують капітал у підприємства, що прагнуть мінімізувати шкідливий вплив на суспільство та навколишнє середовище.

Однією з найдинамічніших тенденцій фінансового ринку стало зростання попиту на «зелені» та соціальні облігації. Зелений борговий інструмент фінансує екологічні та кліматичні проекти, тоді як соціальні облігації спрямовуються на розвиток медицини, освіти й соціальної інфраструктури (Agrawal & Hockerts, 2021). Обсяги емісії таких інструментів демонструють стрімке зростання: лише протягом 2021 року глобальний ринок «зелених» облігацій зріс до 474 млрд дол. США порівняно з 296 млрд дол. у 2020-му, а загальний обсяг їх випуску на початок 2025 року вже перевищив 3,535 трлн дол. США². Зростають

також випуски соціальних та комбінованих стійких облігацій, що мобілізують ресурси для вирішення глобальних соціальних і кліматичних викликів.

Україна лише починає розвивати такий сегмент ринку й наразі стикається з нормативними, економічними та інституційними бар'єрами. Проте запровадження стандартів екологічної та соціальної звітності, а також механізмів підтримки екологічних проєктів формує поступову позитивну динаміку розвитку сталих інструментів фінансування (FIBI, 2024³).

Ключовим гравцем ринку «зелених» облігацій є Світовий банк, що через програму World Bank Green Bonds фінансує широкий спектр екологічних проєктів — від відновлюваної енергетики до очищення води та зменшення промислових викидів у країнах, що розвиваються (World Bank Group, 2024⁴). Такі інвестиції дають можливість інвесторам поєднувати диверсифікацію портфеля з участю у глобальних екологічних ініціативах (Jacobsen, 2021). Орієнтація на сталість формує довгострокові конкурентні переваги: компанії, які інвестують у чисті технології, демонструють стабільнішу прибутковість, тоді як традиційні галузі стикаються з дедалі жорсткішими обмеженнями. Дослідження підтверджують, що навіть невелика частка «зелених» інвесторів (понад 20%) здатна підштовхнути забруднюючі компанії до реформування (Heinkel et al., 2001).

Інституційні інвестори також підсилюють орієнтацію на ESG. Страхові компанії, пенсійні фонди та інвестиційні корпорації створюють профільні фонди сталого розвитку й відмовляються від фінансування секторів, що суперечать принципам сталості (вугілля, нафта, озброєння). Репутація перетворюється на вагомий економічний актив: компанії з високим рівнем соціальної відповідальності отримують конкурентні переваги у вигляді підтримки з боку клієнтів, партнерів та інвесторів. Сучасні підходи до управління наголошують на необхідності врахування

інтересів усіх зацікавлених сторін, а не тільки максимізації прибутку (Kong et al., 2023).

У багатьох розвинених країнах спостерігається системна відмова великих інвесторів від вкладень у сектор викопних ресурсів. Наприклад, у 2019 році Норвезький суверенний фонд оголосив про вихід із нафтогазового сектору (The Guardian, 2019¹). Apple у 2021 році розмістила «зелені» облігації на 4,7 млрд дол. США (Apple, 2022), а BlackRock заявила про виключення компаній, що працюють із вугіллям, з інвестиційного портфеля (BlackRock, 2020³). Пенсійний фонд CalPERS інвестує значну частку активів у «зелені» технології та соціально відповідальні підприємства (CalPERS, 2023⁴). Великі міжнародні банки, серед яких BNP Paribas, Deutsche Bank і HSBC, припинили фінансування нових вугільних та нафтогазових проєктів у чутливих регіонах. На сьогодні близько 60 трлн дол. США — майже половина глобальних інституційних активів — перебувають під управлінням підписантів Принципів відповідального інвестування (PRI) (Friede et al., 2015), що істотно впливає на напрям розвитку глобальних фінансових потоків (Shcherbakova, 2023).

Широкого поширення набувають інвестиції у стартапи відновлюваної енергетики. Наприклад, фонд Breakthrough Energy Ventures, створений Біллом Гейтсом, інвестує у високотехнологічні рішення для зниження викидів, включаючи технології уловлювання та зберігання CO₂ (Investing in Innovation⁵). Світовий банк також системно підтримує реалізацію інфраструктурних проєктів, спрямованих на досягнення ЦСР, передусім у країнах, що розвиваються.

Показовим інструментом структурного впливу на інвестиційний ринок є запуск індексу S&P 500 ESG, який репрезентує компанії з найвищими стандартами екологічної, соціальної та управлінської відповідальності. Компанії цього індексу демонструють на 13% нижчий карбоновий слід та на 18% нижчу інтенсивність викидів порівняно із

базовим індексом S&P 500 (Eccles & Klimenko, 2019). З 2021 року ESG-індекс систематично випереджає традиційний S&P 500 за сумарною дохідністю. Tesla — один із ключових прикладів підприємств, привабливих для ESG-інвесторів (Tesla, 2023).

Компанії дедалі активніше інтегрують сталий розвиток у корпоративні стратегії. Принципи соціальної відповідальності позначаються на їхній ринковій вартості (Harjoto, 2011). Декларуються амбітні екологічні цілі: наприклад, Nidec Corporation планує повністю нівелювати викиди CO₂ у ланцюгу постачання до 2050 року та суттєво скоротити їх уже до 2030 року. Подібні зобов'язання взяли Microsoft, IKEA, Unilever, формуючи кліматично позитивні корпоративні моделі (Nidec Corporation²).

Системні кліматичні ініціативи держав та міжнародних організацій посилюють вплив на фінансовий сектор і бізнес. Ключовою глобальною рамкою залишається Паризька угода (2015), у межах якої країни взяли зобов'язання досягти кліматичної нейтральності до середини століття. Європейський зелений курс (The European Green Deal, 2024⁴) визначає досягнення нульових викидів у ЄС до 2050 року. США планують скоротити викиди на 50–52% до 2030 року, Китай — досягнути кліматичної нейтральності до 2060 року, Індія законодавчо впровадила обов'язкові норми корпоративної соціальної відповідальності (Gouda et al., 2024). Серед міжнародних механізмів — Цілі сталого розвитку ООН, стандарти IFC, програма ICAO CORSIA щодо компенсації авіавикидів. Глобальна коаліція «Race to Zero» об'єднує держави та бізнеси задля досягнення нульових викидів до 2050 року.

Такі глобальні політики формують вимоги до бізнес-стратегій компаній. Це стимулює розробку механізмів екологічної та соціальної звітності (Carroll, 2008), пришвидшує перехід до електромобільності, зменшує залежність від вуглецевосмних технологій і спонукає банки та

інвесторів до адаптації портфелів відповідно до принципів низьковуглецевої економіки.

Отже, сталий розвиток радикально змінює економічну поведінку суб'єктів фінансового ринку, формуючи нові критерії ухвалення рішень, стратегії інвестування та підходи до управління ризиками. ESG-фактори перетворюються на ключовий елемент інвестиційних стратегій, а фінансові установи — банки, інвестиційні фонди, страхові компанії — дедалі частіше орієнтуються на довгострокову стабільність і репутаційні вигоди. Поступовий перехід від короткострокової прибутковості до екологічної відповідальності, соціального внеску та стійкого зростання відкриває нові можливості та водночас створює складні виклики для адаптації фінансових ринків у контексті глобалізації та посилення екологічних загроз.

Висновки до розділу III

1. Удосконалення фінансування сталого розвитку в Україні потребує інтеграції ЦСР у програми відбудови, узгодження інвестиційної політики з принципами ЄС та формування стимулів для «зелених» та соціально відповідальних проєктів.
2. Розвиток системи стимулювання сталих інвестицій передбачає запровадження ESG-підходів, створення умов для розвитку зелених облігацій, імпакт-інвестування, державних гарантій та пільгових фінансових інструментів.
3. Формування стійкої інвестиційної поведінки учасників ринку потребує підвищення рівня прозорості, нефінансової звітності, цифровізації фінансів та освітніх заходів щодо сталого інвестування.

ВИСНОВКИ

1. Сталий розвиток став ключовим глобальним орієнтиром, що визначає політики держав і бізнесу, інтегруючи екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку.
2. Сучасні виклики, включаючи війсьні дії в Україні, економічну нестабільність та глобальні кризи, посилюють потребу у формуванні ефективних механізмів сталого фінансування.
3. Міжнародний досвід демонструє, що сталий розвиток потребує масштабних довгострокових інвестицій, більшу частину яких забезпечує приватний сектор у поєднанні з державним регулюванням та міжнародною підтримкою.
4. Україна має значний дефіцит фінансування ЦСР, що посилюється війсьними втратами, необхідністю відбудови інфраструктури та зниженням інвестиційної активності через високі ризики.
5. Попри складні умови, в Україні формується нормативна та інституційна база для впровадження сталих фінансів, включаючи політики НБУ, кліматичні стратегії та євроінтеграційні зобов'язання.
6. Аналіз інвестиційних потоків свідчить про чітку залежність між зростанням ВВП та обсягами капітальних інвестицій, проте інвестиції зростають повільніше, що потребує стимулювання сталого інвестування.
7. Війна значно погіршила досяжність економічних ЦСР (8, 9, 10, 12), призвівши до падіння виробництва, зниження інвестицій, порушення логістики, трудової міграції та зростання нерівності.
8. Удосконалення механізмів фінансування сталого розвитку має ґрунтуватися на розвитку зелених фінансових інструментів, імпакт-інвестування, державно-приватного партнерства, прозорості нефінансової звітності та стимулюючих податкових механізмів.
9. Реалізація потенціалу сталого фінансування можлива лише за умови комплексної післявоєнної відбудови, узгодження фінансової політики з

європейськими стандартами, мобілізації міжнародних ресурсів та посилення інституційної спроможності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 17 Цілей сталого розвитку. Global Compact Network Ukraine. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsilistijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 22.04.2024) 10. GDP per capita growth (annual %) - European Union. The World Bank. Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?locations=EU> (дата звернення: 02.04.2024)
2. Agrawal, A., & Hockerts, K. (2021). Impact Investing: Review and Research Agenda. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 33(2), 153-181. doi: <https://doi.org/10.1080/08276331.2018.1551457>
3. Akuoko-Sarpong, R., Gyasi, S. T., & Affram, H. Sustainability Reporting and Financial Performance: Examine the Correlation between Sustainability Disclosures Financial Performance in Publicly Traded Companies. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 9(9), 1041-1055. doi: <https://doi.org/10.38124/ijisrt/IJISRT24SEP485>
4. Archer R. The war in Ukraine raises the risk of modern slavery. FM. 10 June 2022. URL: <https://www.fmmagazine.com/news/2022/jun/the-war-ukraine-raises-risk-modern-slavery.html> (дата звернення: 20.04.2024)
5. Bebbington, J., & Unerman, J. (2018). Achieving the United Nations Sustainable Development Goals: An Enabling Role for Accounting Research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(1), 2-24. doi: <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2017-2929>
6. Brundtland G. *Our Common Future*, 1987.
7. Burden L. Ukraine War Slows European Job Growth, Indeed Data Say. Bloomberg. 2022. May 4. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-03/war-in-ukraine-stalls-growth-in-european-jobsindeed-data-show> (дата звернення: 12.04.2024)
8. Carroll, A. B. (2008). A History of Corporate Social Responsibility. In A. Crane, D. Matten, A. McWilliams, J. Moon, and D. S. Siegel (Eds.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility* (pp. 19-46). Oxford University Press, Oxford. doi: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199211593.003.0002>

9. Ciobanu C., Gosling T. Labour Pains in Central Europe. Balkan Investigative Reporting Network. BIRN. June 7. 2022. URL: <https://balkaninsight.com/2022/06/07/labour-pains-in-central-europe/> (дата звернення: 22.04.2024)
10. Conflict in Ukraine: key evidence on risks of trafficking in persons and smuggling of migrants. UNODC. 2022, December 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TIP_2022.pdf (дата звернення: 20.04.2024)
11. Eccles R., Ioannou I., Serafeim G. *The Impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance*, 2014.
12. Eccles, R. G., & Klimenko, S. (2019). The Investor Revolution: Shareholders Are Getting Serious about Sustainability. *Harvard Business Review*, 97(3), 106–116. doi: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3356021>
13. Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction. OECD. 1 July 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/environmental-impacts-of-the-war-in-ukraineand-prospects-for-a-green-reconstruction-9e86d691/> (дата звернення: 09.04.2024)
14. European Commission. *Sustainable Development Goals in EU Policy*, 2020.
15. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and Financial Performance: Aggregated Evidence from More than 2000 Empirical Studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 5(4), 210–233. doi: <https://doi.org/10.1080/2043>
16. GDP per capita growth (annual %). The World Bank. Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2022&start=1961&view=chart> (дата звернення: 02.04.2024)
17. Global unemployment seen rising modestly in 2024: UN labour body. Reuters. January 10, 2024. URL: <https://www.reuters.com/markets/global-unemployment-seen-rising-modestly-2024-un-labour-body-2024-01-10/> (дата звернення: 20.04.2024)
18. Heinkel, R., Kraus, A., & Zechner, J. (2001). The Effect of Green

- Investment on Corporate Behavior. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 36(4), 431–449. doi: <https://doi.org/10.2307/2676219>
19. Idiano D'Adamo, Massimo Gastaldi, Cesare Imbriani, Piergiuseppe Morone. Assessing regional performance for the Sustainable Development Goals in Italy. *Scientific Reports*, volume 11, Article number: 24117 (2021). URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-021-03635-8> (дата звернення: 24.03.2024)
 20. Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism. 2022. UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-ontourism> (дата звернення: 17.04.2024)
 21. International Monetary Fund. Europe's Job Retention Schemes Contained Unemployment, But Challenges Remain. IMF. European Department. 2022. March 30. Available online: URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/30/cf-europe-job%20retention-schemes-containedunemployment> (дата звернення: 09.04.2024)
 22. Ioannou, I., & Serafeim, G. (2019). Corporate Sustainability: A Strategy? (2019). Harvard Business School Accounting Management Unit Working, January 1, 19-065, 55 p. doi: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3312191>
 23. IPCC. *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*, 2021.
 24. Ivashchenko, M. (2021). Behavioral Approach To Decision-Making In The Financial Market. Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnyska I., etc. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. doi: <https://doi.org/10.46299/ISG.2021.MONO.ECON.I>
 25. Jacobsen K. D. (2021). The Impact of ESG Scores on Portfolio Return and Risk: An Empirical Study. Copenhagen Business School, 94 p. URL: https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/68332872/1150301_master_thesis_2021.Pdf
 26. Jo, H., & Harjoto, M. A. (2011). Corporate Governance and Firm

- Value: The Impact of Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 103(3), 351–383. doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2285-2>
27. Kahn M., Sustainable development: The key concepts, issues and implications. Keynote paper given at the international sustainable development research conference, 27–29 March 1995, Manchester, UK, *Sustainable Development*, 3, 63-69 (1995). URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/sd.3460030203> (дата звернення: 22.04.2024)
 28. Kilfoyle M. Ukraine: what's the global economic impact of Russia's invasion? 24 OCT 2023. *Economics Observatory*. URL: <https://www.economicsobservatory.com/ukraine-whats-the-global-economic-impact-of-russias-invasion> (дата звернення: 17.04.2024)
 29. Kong, L., Akbar, M., & Poulouva, P. (2023). The Role of Environment, Social, and Governance Performance in Shaping Corporate Current and Future Value: The Case of Global Tech Leaders. *Sustainability*, 15(17), 13114. doi: <https://doi.org/10.3390/su151713114>
 30. Kostoska O., Kocarev L. A Novel ICT Framework for Sustainable Development Goals. *Sustainability*, 2019, 11(7), 1961. <https://doi.org/10.3390/su11071961>
 31. Manufacturing, value added (% of GDP) - Least developed countries: UN classification. 2024. World Bank national accounts data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=XL> (дата звернення: 10.04.2024)
 32. Mavlutova, I., Spilbergs, A., Verdenhofs, A., Kuzmina, Je., Arefjevs, I., & Natrins, A. (2023). The Role of Green Finance in Fostering the Sustainability of the Economy and Renewable Energy Supply: Recent Issues and Challenges. *Energies*, 16(23), 7712. doi: <https://doi.org/10.3390/en16237712>
 33. Meadows D. *Limits to Growth*, 1972.
 34. Mudra, S. L., Jabin, Sh., Akhter, S. Sh., Saha, P. R., & Mim, S. A. (2024). Sustainable Financing in Developing and Emerging Countries: A Bibliometric

Analysis. International Journal of Economics, Business and Management Research, 8, 07, 152-176. doi: <https://doi.org/10.51505/IJEBMR.2024.8711>

35. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. ILO. 11 May 2022. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm (дата звернення: 09.04.2024)

36. OECD and the Sustainable Development Goals: Delivering on universal goals and targets. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/development/sustainabledevelopment-goals.htm> (дата звернення: 22.04.2024)

37. OECD. *Global Risks and Resilience*, 2019.

38. OECD. Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Financial Market Conditions and Resilience: Assessment of Global Financial Markets. OECD Publishing, Paris. 2022. URL: <https://www.oecd.org/publications/impacts-of-the-russian-invasion-of-ukraine-on-financial-marketconditions-and-resilience-879c9322-en.htm> (дата звернення: 20.04.2024)

39. OECD. *International Co-operation for Sustainable Development*, 2020.

40. Pandey, D.K., Kumar, R. Russia-Ukraine war and the global tourism sector: A 13-day tale. Curr. Issues Tour. 2022. doi:10.1080/13683500.2022.2081789.

41. Parvez Alam Khan, Satirenjit Kaur Johl, Shakeb Akhtar. Firm Sustainable Development Goals and Firm Financial Performance through the Lens of Green Innovation Practices and Reporting: A Proactive Approach. Journal of Risk and Financial Management 14: 605. December 2021. DOI: 10.3390/jrfm14120605

42. Paulo Pereira, Wenwu Zhao, Lyudmyla Symochko, Miguel Inacio, Igor Bogunovic, Damia Barcelo. The Russian-Ukrainian armed conflict impact will push back the sustainable development goals. Geography and Sustainability, 3(4). 2022. September. URL: https://www.researchgate.net/publication/363451089_Editorial_The_RussianUkrainian_armed_conflict_impact_will_push_back_the_sustainable_development_goals (дата звернення: 22.04.2024)

43. Prohorovs A. Russia's War in Ukraine: Consequences for European Countries' Businesses and Economies. *Journal of Risk and Financial Management*. 2022. 15: 295. <https://doi.org/10.3390/jrfm15070295> 22. Ukraine Refugee Situation. ODP. UNHCR. 14 March 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 12.04.2024)
44. RELX Sustainable Development Goals (SDGs) Resource Centre. Economic Aspect. URL: <https://sdgresources.relx.com/economic-aspect> (дата звернення: 21.03.2024)
45. Sachs J. *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press, 2015.
46. Sateesh Gouda, M., Parasuraman, S., & Khan, A. G. (2024). Opportunities and Challenges for Corporate Social Responsibility in India. *Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 29(3), 3, 36-45. doi: <https://doi.org/10.9790/0837-2903033645>
47. Schoenmaker, D., & Schramade, W. (2019). *Principles of Sustainable Finance*. Oxford University Press. doi: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198826606.001.0001>
48. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. Penguin, 2017.
49. Shcherbakova, O. (2023). The role of green bonds in financing sustainable development. *Economy of Ukraine*, 12, 3-22. doi: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.12.003>
50. Shkodina, I. (2024). Green Digital Finance: Driving Sustainable Investments Through Decentralization And Digitalization. *Global Scientific Trends: Economics and Public Administration*, 2(13), 90-105. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10654428>
51. Sustainable Development Goals Report 2023. Special Edition: Towards a Rescue Plan for People and Planet. United Nation. URL: <https://desapublications.un.org/publications/sustainable-development-goals-report2023-special-edition> (дата звернення: 17.04.2024)

52. Sustainable Development Goals. The Geography of Transport Systems.
URL: <https://transportgeography.org/contents/chapter4/transportation-sustainability-decarbonization/three-edevlopment/> (дата звернення: 21.03.2024)
53. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. 11 / May / 2022. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---rogeneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf (дата звернення: 20.04.2024)
54. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. United Nations, 2015. 41 p. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>. (дата звернення: 24.04.2024)
55. UNEP. *Green Economy Report*, 2011.
56. UNFCCC. *Paris Agreement*, 2015.
57. UN-Habitat. *World Cities Report*, 2020.
58. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2015.
59. van Duuren, E., Plantinga, A., & Scholtens, B. (2016). ESG Integration and the Investment Management Process: Fundamental Investing Reinvented. *Journal of Business Ethics*, 138(3), 525–533. doi: <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2610-8>
60. World Bank. World Bank Group response to Global Impacts of the War in Ukraine: A Proposed Roadmap. World Bank. 2022. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf544fb23105352f4aef132bd6f40cb8-0290032022/original/WBG-Response-to-Global-Impacts-of-the-War-in-Ukraine-A-Proposed-Roadmap.pdf> (дата звернення: 22.04.2024)
61. World Bank. *World Development Report 2010: Development and Climate Change*.

62. World Economic Forum. *Global Risks Report*, 2022.
63. Zairis, G., Liargovas, P., & Apostolopoulos, N. (2024). Sustainable Finance and ESG Importance: A Systematic Literature Review and Research Agenda. *Sustainability*, 16(7), 2878. doi: <https://doi.org/10.3390/su16072878>
64. Колісніченко В. World Bank очікує зростання глобального ВВП у 2024 році на 2,4% р./р. GMK Center. 10 Січня 2024. URL: <https://gmk.center/ua/news/world-bank-ochikuie-zrostannya-globalnogo-vvp-u-2024-roci-na-2-4-r-r/> (дата звернення: 02.04.2024)
65. Корольчук Л.В. ІТ-аутсорсинг як стратегічний напрям розвитку економіки України на її шляху до сталого розвитку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Т1. Вип. 19. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2023. С. 87-96. <https://doi.org/10.15330/apred.1.19.87-96>.
66. Корольчук Л.В. Концептуальні основи теорії сталого розвитку. Економічний форум. Луцьк: Луцький НТУ. 2020. №4. С. 14-22. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-2>
67. Невтішний прогноз. Рівень безробіття та соціальна нерівність у світі зростатимуть. Responsible Future. Інформаційний простір сталого розвитку. 11.01.2024. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/nevtishnijprnoz-riven-bezrobittya-ta-sotsialna-nerivnist-u-sviti-zrostatimut/> (дата звернення: 17.04.2024)
68. Топчій О. Експерти ООН погіршили прогноз щодо рівня зайнятості в світі на 2023 рік. УНІАН. 16.01.23. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/eksperti-oon-pogirshili-prognoz-shchodo-rivnyazaynyatosti-v-sviti-na-2023-rik-12111564.html> (дата звернення: 17.04.2024)
69. Цілі сталого розвитку. Дія. Бізнес. 26 листопада, 2021. URL: <https://business.diaa.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku> (дата звернення: 24.03.2024)